

פרשת
לך לך
תשפ"ז
- גליון 104 -

מעמקים

מאמרי התבוננות והעמקה, בדרך הקבלה והחסידות
באופן בהיר ומוסבר הנוגע לחיים ולנפש

לקבלת העלון
מידי שבוע
התקשרו
לר' זושא דויטש
052-7152642

מעובדים מתוך שיעורי
הרב יצחק שפירא שליט"א
ראש ישיבת עוד יוסף חי

37

על הרב
עובדיה יוסף

31

להפוך מריבות של אחים
לשעשוע של אהבה

9

סוד אותיות לשון
הקדש

לשאלות, הערות, ולקבלת העלון באימייל מידי שבוע
shiurimshapira@gmail.com

או בטלפון - ר' זושא דויטש
052.715.2642

הגהה: יוחאי אלימלך רוזה

אנו מזכירים שקיים פורום דיונים בנושאי
השיעורים, להצטרפות לפורום יש לשלוח
בקשה למייל המופיע למעלה

קו עדכונים על זמני ומיקומי השיעורים
02.313.0687

לשמיעת השיעורים בקול הלשון
073.371.8149

תוכן ענינים

5	מעמיקים בפרשה שלבי הופעת הרע בעולם
9	מעמיקים בקבלה סוד אותיות התורה (י)
31	מעמיקים בחינוך ילדים התמודדות עם מריבות (ג)
37	שו"ת ממעמקים לדמותו של הרב עובדיה יוסף

יום א | 21:30

רח' הרב צבי יהודה
דירה 4 - ירושלים

לקבלת עדכונים על השיעורים
התקשר ליוסף חיים 053.724.6111
או בקו העדכונים 02.313.0687

השיעור השבועי

השיעור השבועי של הרב יצחק שפירא

אנו כיהודים, מאמינים שה' מהווה את העולם מאין ליש כל רגע מחדש. כאשר ה' מהווה את העולם מאין ליש, בעומק של המציאות הוא נמצא ונוכח כל הזמן. במעמקים של הנפש ושל הבריאה כולה הקב"ה שוכן, מחכה ומצפה שנחשוף ונגלה אותו. אם רק נעמיק מספיק בכל פרט, נוכל למצוא ולהרגיש את הקב"ה.

כיצד אנו עושים זאת? אם נאמץ את זווית ההסתכלות של ה' על העולם נגלה שהמציאות אינה כה אטומה, אלא כל כולה בעצם ביטוי של ה' במציאות שכביכול מרגישה נפרדת ממנו.

בחוברת שלפניכם ישנם מאמרים בחסידות בנגלה ובתורת הנפש. המאמרים לא מוגהים על ידי הרב, אך מנסים לשמור על הסגנון והעומק של שיעוריו. ההתבוננויות בדרך החסידות על נושאים שונים בתורתנו הקדושה מגלה עומק לפנים מעומק, וחיבור חזק של התורה לחיים האישיים שלנו.

**אז קדימה, אתם מוזמנים לצלול איתנו...
למעמקים**

מעמיקים בפרשה

מאירים עיניים בפרשת השבוע

שלבי הופעת הרע בעולם

במאמר זה נצלול לעומק ההבדל בין טוב לרע - מהפעם הראשונה בתורה שמופיע רוע מוחלט. ממה טובע רוע? ומה ההבדל בין אנשי סדום לאברהם אבינו?

מהתבוננות בפרשות הראשונות של התורה, ניתן לראות שהרע מופיע בהדרגה ובהתפתחות. בתחילת פרשת בראשית הרע כלול בתוך הטוב ואינו מובחן לעצמו, וככל שמתקדמים הרע מתגלה יותר ויותר, עד שהוא מגיע לשיא התוקף שלו בפרשתנו - פרשת לך-לך. במאמר שלפניכם נעקוב אחרי הופעת הרע בתורה שלב אחרי שלב, ונלמד כיצד מלמדת אותנו התורה לדבוק בטוב ולסור מהרע.

♦ הרע כלול בטוב

בתחילת הבריאה נאמר: "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהי אור, וַיְהי אור." מיד לאחר מכן, ה' רואה את האור כטוב ומבדיל בינו ובין החושך: "וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת הָאור כִּי טוֹב וַיַּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין הָאור וּבֵין הַחֹשֶׁךְ".

לכאורה, אפשר לחשוב שאם האור הוא טוב, אז החושך הוא רע. אבל בפסוקים לא כתוב שהחושך רע. האור אכן מוגדר כטוב, אך החושך נשאר ללא התואר 'רע'.

לאחר מכן נאמר: "וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָאור יוֹם וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא לַיְלָה". אך על אף שהלילה הוא הפכו של היום, התורה אומרת: "וַיְהי עֶרֶב וַיְהי בֹקֶר יוֹם אֶחָד". כלומר, גם הלילה הוא חלק מהיום האחד.

בניגוד למה שאולי נדמה, התורה מלמדת שהחושך הוא לא רע בפני עצמו, אלא הוא שלב שמוכיל אל האור. לכן, הערב והלילה הם חלק בלתי נפרד מהיום, ויחד הם מהלך אחד של טוב.

בשלב הזה, הרע עדיין לא עומד בפני עצמו, והוא עוד כלול בתוך הטוב שקיים בבריאה.

♦ פוטנציאל של רע

לאחר מכן כתוב: "וַיִּצְמַח ה' אֱלֹהִים מִן הָאֲדָמָה, כָּל עֵץ נִחְמָד לְמִרְאָה וְטוֹב לְמַאֲכָל, וְעֵץ הַחַיִּים בְּתוֹךְ הָגֶן וְעֵץ הַדַּעַת טוֹב וָרָע". כאן הקב"ה מציין שישנה אפשרות - על ידי אכילה מהעץ - לדעת טוב ורע, אך הוא עדיין אינו אומר שיש רע ממשי.

בהמשך הפסוקים אנו פוגשים הופעה נוספת של רע: "וַיִּמְעַץ הַדַּעַת טוֹב וָרָע לֵאמֹר: תֹּאכַל מִמֶּנּוּ, כִּי בְיוֹם אֲכָלְךָ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת". כאן הרע מופיע לא רק כדיעה, כעת מדובר כבר על פעולה שמוכילה לרע. גם כאן, האכילה עצמה אינה הרע, אך התוצאה של האכילה היא רע ומוות. עדיין איננו פוגשים רע ממשי במציאות, אלא רק באזהרה מפני מעשה שיוביל אליו.

בהמשך נאמר: "וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהִים, לֹא טוֹב הָיְתָה הָאֲדָמָה לְבִדּוֹ, אֶעֱשֶׂה לּוֹ עֵצָר כְּנָגְדוֹ". כאן אנו כבר פוגשים משהו שהוא "לא טוב". אמנם עדיין אין פה ממש רע, אך כעת אנו מגלים את האדם כמציאות חסרה, כך שאם יצטרף אליו ה"עֵצָר כְּנָגְדוֹ" - יהיה טוב, ואם לא - יהיה "לא טוב".

♦ ידעי טוב ורע

לאחר מכן, כאשר הנחש מפתה את חוה לאכול מעץ הדעת הוא אומר: "כִּי יָדַע אֱלֹהִים כִּי בְיוֹם אֲכָלְכֶם מִמֶּנּוּ וְנִפְקַחוּ עֵינֵיכֶם וְהִיִּיתֶם כְּאֱלֹהִים יָדְעֵי טוֹב וָרָע". כאן מופיעה הפעם הראשונה שבה אנו מגלים שה' יודע גם טוב וגם רע, והוא לא יודע רק טוב כמו בתחילת הבריאה. גם פה עדיין אין רע ממשי, אך יש פה כבר ידיעה של ה' את הרע.

אך כאן עלינו להבין: מהו החשש שנהיה כאלקים? אם ה' יודע טוב ורע, ובכל זאת הוא אינו הופך לרע, מה הבעיה שגם אנחנו נדע טוב ורע?

כדי לענות על השאלה הזו, עלינו להעמיק בכלל במשמעות הטוב והרע. במילים הכי פשוטות נאמר שטוב הוא מה שה' נהנה ממנו, ורע הוא מה שה' לא נהנה ממנו. מה שה' שמח 'ללכת' עליו - הוא טוב. ומה שה' לא רוצה בו - הוא רע.

עכשיו הכל מתחיל להתבהר: אצל ה' אין רע, מכיוון שהוא אף פעם לא נמשך למשהו שהוא לא באמת רוצה. אבל אצלנו יש רע, מכיוון שאנו **נמשכים פעמים רבות לדברים שאנחנו לא באמת רוצים**. כל תאוה שמושכת אותנו אחריה - מוגדרת כרע, משום שבתוכנו פנימה אנו מרגישים שאנחנו לא באמת רוצים להימשך אחריה.

לה' אין בעיה לדעת שיש רע, ומצב של משיכה אחרי דברים שלא באמת רוצים, כי הוא מסתכל על הרע מבחוץ, והוא לא כפוף אליו. אבל הקב"ה פונה לאדם ומלמד אותו - 'אצלך זה שונה, אני יודע שאתה יכול להימשך אחרי התאוות בלי שבאמת תרצה אותם, ולכן לך לא כדאי לדעת את הרע'.

♦ רעים וחסאים לה'

נמשיך בהתבוננות אחר הופעת הרע:

עכשיו אנו מגיעים לסוף פרשת בראשית, שם אנו כבר פוגשים את הרע הממשי: "וַיֵּאָדָה ה' כִּי רָבָה רָעַת הָאָדָם בָּאָרֶץ וְכָל יֶצֶר מַחְשָׁבַת לְבֹוֹ רָק רָע כָּל הַיּוֹם". בשלב זה נוצר מצב בו האדם שקוע כָּל הַיּוֹם בדברים שהוא נמשך אליהם, בלי שהוא רוצה אותם באמת. האדם כאן מתואר כמי שנסחף כָּל הַיּוֹם אחר דברים שהוא לא באמת רוצה.

אך ההופעה העיקרית של הרע בה אנו רוצים להעמיק מופיעה בפרשתנו, פרשת לך לך, ביחס לאנשי סדום. וכך מתבטאת כלפיהם התורה: "וְאֲנֹשִׁי סְדֹם רָעִים וְחָטְאִים לֵה' מְאֹד".

מעמיקים יחד

יש לכם שאלה על הכתוב במאמר? רוצים לשתף בחידוש הקשור אליו?
פורום "מעמקים" לעובדי השם - המקום להרחיב ולדון בשיעורי הרב

להצטרפות שלחו מייל ל shiurimshapira@gmail.com

בסוף פרשת בראשית גילינו לראשונה את הרע הממשי, אך כעת אנו מגלים לראשונה את מה שהוא רע לה'. בפרשת בראשית פגשנו את האדם שנסחף אחר הרע כמעט בלי לשים לב, אך כעת אנו מגלים אנשים שיש להם שיטת חיים שלמה שטוענת שהכי טוב להיות רע.

רשעותם של אנשי סדום לא התאפיינה בעיקר בעשיית מעשי רשע, אלא באידיאולוגיה שאסור לעשות חסד^א. אידיאולוגיה כזו מגיעה מכך שהאדם תמיד מונע מאינטרסים, ובאמת הוא אף פעם לא עושה חסד עם הזולת אלא רק דואג לעצמו.

אנשי סדום אומרים "שלי שלי ושלך שלך" לא כאמירה פרקטית, אלא כתפיסת עולם שהיא חלק בלתי נפרד מהנפש: לעולם מה ששלי יישאר שלי ומה ששלך יישאר שלך, כי אני לא יכול באמת לתת לך משהו משלי. האדם לא יכול ולא יודע לצאת מעצמו ולפעול למען הזולת מתוך אהבה שאינה תלויה בדבר, אלא הכל אינטרסים.

אנשי סדום טוענים שאין דבר טוב בעולם, הכל אגואיזם מוחלט, על האדם להודות באגואיזם ולכן אסור לו לעזור לזולתו. אנשי סדום רעים וחטאים לה' מאוד, הם טוענים שה' ברא עולם שאין בו טוב, הם כאילו הופכים את ה' לרע ח"ו, לכן כתוב עליהם רעים לה' מאוד.

אנשי סדום מסתכלים על המציאות, ורואים עד כמה הרע סוחף ומושך את האדם. המסקנה שלהם היא שהרע הוא המציאות, ואסור להתנגד לכך. אנשי סדום טוענים שהכי טוב להביע את הרע שבנפש, והם מרגישים שכאשר הם מביעים את הרע שלהם - נהיה להם טוב על הלב.

הסיבה לכך היא שהם חושבים שכך הקב"ה ברא את העולם. לפי טענתם, ה' נהנה להביע את הרע מתוך עצמו, ומכך נוצרה המציאות הרעה. זו המשמעות של היותם "רעים וְחַטָּאִים לה'" - הם הופכים את ה' עצמו לרע.

בניגוד לאנשי סדום, אברהם אבינו מגלה בעולם את טוב ה'. אברהם מכריז שה' הוא טוב, והוא מצפה ורוצה שגם אנחנו נידבק בטובו.

א. ראה ביחזקאל (ט"ז, מ"ט) "הִנֵּה זֶה הָיָה עֵוֹן סְדֹם אֲחֹתִי: גָּאוֹן שִׁבְעַת לֶחֶם וְשִׁלְתָּ הַשֶּׁקֶט הָיָה לָהּ וְלִבְנוֹתֶיהָ, וְגַד עָנִי וְאֶבְיֹן לֹא הָיָה לָהּ". וכך במשנה במסכת אבות (ה. ד) "שלי שלי, ושלך שלך... מדת סדום".

מעמיקים בקבלה

סוד אותיות התורה (i)

במדור זה בגליון הקודם עסקנו באריכות במשל הדיבור ובסוד האותיות המופיעות בכתיב האר"ה הקדוש. כהמשך ישיר לכך, אנו שמחים לפרסם כעת שיעור מיוחד שמסר הרב בשנה שעברה על סוד האותיות, לקראת מעמד כתיבת האותיות בהכנסת ספר תורה שהתקיימה לכבוד קבר יוסף הצדיק.

במאמר זה נתבונן, על פי דברי אדמו"ר הזקן בשער היחוד והאמונה ועל פי דרשת האותיות בגמרא במסכת שבת, כיצד הקב"ה מכניס את עצמו שלב אחר שלב אל תוך אותיות התורה כדי להתגלות אלינו, וכיצד אותו מהלך ממש משתקף גם בתוך נפשנו כאשר אנו מבקשים להבין ולבטא את מה שצפון בתוכנו.

בשל אורכו של המאמר והנקודות העמוקות והיקרות הרבות השזורות בו – הנוגעות באופן ישיר לעבודה היומיומית שלנו בתפילה, בלימוד התורה, בהקשבה פנימית לעצמנו ובקשר החי עם הזולת – חילקנו את הדברים לשני חלקים. בגליון זה אנו מגישים לפניכם את חלקו הראשון של המאמר, העוסק ביסודות הדיבור האלוקי והאנושי ובמהלך הפנימי של שתיים-עשרה האותיות הראשונות (מאל"ף ועד למ"ד), ובשבוע הבא בעזרת ה' נפרסם את חלקו השני והמשלים.

הקדמה: האותיות שבוראות את העולם

”בְּדִבְרֵי ה' שְׁמַיִם נִצְּשׁוּ, וּבְרִיחַ פִּי כָּל צָבָאָם” (תהלים לג, ו), מסביר אדמו"ר הזקן (בשער

היחוד והאמונה פרק יא):

א. הדברים שבהקדמה הם קטעים שנלקחו מתוך פרק יא בספר 'זה השער'. להרחבה כדאי לעיין שם.

כל חיות וכוחות הנמשכות ממדותיו הקדושות לתחתונים לבראם מאין ליש ולהחיותם ולקיימם נקראות בשם אותיות הקדושות שהן בחינת המשכת החיות מרצונו וחכמתו ומדותיו להתהוות עולמות ולהחיותם... ודבר ה' ורוח פיו כמו אותיות הדבור באדם על דרך משל, שהן מגלות לשומעים מה שהיה צפון וסתום בלבו.

♦ דיבור שמתאר מציאות מול דיבור שבורא מציאות

הדיבור נועד להמשיך את הנפש, ולגלות את מה שצפון בה לשומעים. אמנם אצל האדם הדיבור אינו המשכה של הנפש בלבד, שכן בשביל לדבר האדם צריך להשתמש בגוף, וללא גוף הוא לא יוכל לגלות לשומעים מה שצפון וסתום בלבו. הנפש מאוד רוצה להביע את עצמה במציאות החיצונית, ולכן היא ממשיכה את עצמה למציאות חיצונית ממש, שאינה חלק ממנה, וללא המציאות החיצונית, הנפש לא יכולה להמשיך את עצמה לגמרי.

לעומת זאת, אצל ה' אין גוף ואין מציאות חיצונית חס ושלום, וכאשר מדברים על אותיות הדיבור אצל ה', אין הכוונה שזה דיבור שמשמש במציאות חיצונית קיימת, אלא דיבור שמהווה את המציאות החיצונית. לכן כאשר אדמו"ר הזקן רוצה להסביר מהן אותיות הדיבור אצל ה', הוא אומר שהן דומות לאותיות הדיבור אצל האדם "שמגלות לשומעים את מה שצפון וסתום בלבו". מצד מה שהדיבור של האדם נעשה דווקא על ידי גוף, הדיבור של האדם אינו דומה לדיבור של ה', אבל מצד מה שהדיבור של האדם הוא המשכה של הנפש לגמרי החוצה, והוא מגלה לשומעים את מה שהיה צפון בלבו, בזה הדיבור אצל האדם יכול להוות משל לדיבור אצל ה', שהוא המשכות בלבד, ויחד עם זה הוא מגלה אותו לגמרי החוצה.

♦ צירופי אותיות: מאותיות דוממות לביטוי הנפש

כאשר הנפש ממשיכה את עצמה באותיות הדיבור, היא ממשיכה את עצמה בדבר שלא ניכר בו שהוא המשכה מהנפש, שכן כל אות בפני עצמה היא דוממת וחסרת משמעות. בשביל שלאות תהיה משמעות, והיא תוכל לבטא את הנפש, היא צריכה להצטרף לאותיות אחרות, שגם הן כמותה חסרות משמעות בפני עצמן. הצורך של כל אות להצטרף לאות אחרת על מנת שתהיה לה משמעות, מורה על כך שבאות מצד עצמה לא ניכר שהיא המשכה מהנפש.

הנפש רוצה להמשיך את עצמה במשהו שמצד אחד הוא חיצוני לה, ומצד שני יהיה ביטוי שלה, ולכן היא ממשיכה את עצמה בדיבור. מצד אחד אותיות הדיבור הן

דבר חיצוני, שכן בכל אחת מצד עצמה לא ניכר שהיא המשכה של הנפש, ומצד שני הצירוף של האותיות נותן להן משמעות, וכך האותיות מבטאות את הנפש.

כמובן שאע"פ שגם האותיות אצל האדם הן המשכות מהנפש, ההמשכות הללו לא בוראות מציאות ממשית, אלא הן רק אמצעי להגיע אל המציאות הממשית שמחוץ לאדם. לעומת זאת אצל ה' אין מציאות חיצונית, אלא האותיות בוראות מציאות. כלומר אצל האדם ההמשכה מהנפש אינה מציאות ממשית, ולעומת זאת אצל ה' ההמשכה היא מציאות ממשית.

לשם ההמחשה, אצל האדם המשמעות היחידה של האותיות היא שהן תוכלנה להיות מובנות על ידי אדם אחר, שאדם אחר יבין לאיזו מציאות האותיות הללו מכוונות. כלומר לאדם כלל לא משנה באילו אותיות הוא מדבר, אלא רק שהשני יבין אותו. לכן האדם יכול לדבר על מציאות מסויימת בשפה אחת, ויכול לדבר על אותה מציאות בשפה אחרת ובאותיות אחרות, כי לא משנה לו באילו אותיות הוא משתמש, אלא רק שהשני יבין אותו.

לעומת זאת אצל ה' אין זולת, ואין מציאות חיצונית שעליה הוא מדבר. אם כן, כאשר התורה אומרת שה' ברא את העולם באותיות, היא לא מתכוונת לומר שהאותיות המסויימות הללו מכוונות למציאות מסויימת קיימת, אלא שהאותיות הללו בוראות מציאות מסויימת. אי אפשר לומר על האותיות של ה' שלא משנה אילו אותיות אומרים אלא משנה לאיזו מציאות מתייחסים, שכן האותיות של ה' לא מתייחסות למציאות קיימת, אלא המאמר "יהי רקיע" עשה שתהיה המציאות הזו שנקראת רקיע, ואם ה' היה אומר מילה אחרת, היה מתהווה נברא אחר. אם כן, כאשר מדברים

ב. ראה תורה אור לפרשת ויצא (כב. א):

אבנים הן אותיות כמו שכתוב בספר יצירה (ד, יב) "שני אבנים בונות שתי בתים". והטעם שנקראו אותיות בשם אבנים הוא כי כמו שעל ידי כמה אבנים נבנה בית לשבת אדם כו', כך על ידי כמה צירופי אותיות נעשים תיבות, ומכמה צירופי תיבות נעשה ענין שלם שמתוכו מובן ומושג איזה השכלה והשגה... ועוד טעם אחר כי כמו שהאבנים הם דומים ואין להם ערך ויחוס לאדם הדר בבית שנבנה מהאבנים כך האותיות הן בחינת דומם לגבי השכל השורה ומתלבש בהם ואין להם ערך ויחוס אליו...

וראה גם תורה אור לפרשת משפטים (עו. ג):

וזהו פירוש לשון אותיות לשון הבאה, כמו "אתא ואייתי מתנינא בידיה", "ואתה מרבבת קדש". והנה האותיות נקראות גם כן בשם אבנים בספר יצירה "שני אבנים בונות שתי בתים כו'". כי אכן הוא בחינת דומם... וכך האותיות הם גם כן מדרגה תחתונה ובחינת דומם לגבי השכל והמדות... והענין כמו על דרך משל מהאבנים עושים בית לדירת האדם ואי אפשר לדור בלי בית, וזהו לשון מקרא, "קורא בתורה", כאדם שקורא לחבירו שיבוא אצלו, כך על ידי בחינת אותיות התורה קורא להקדוש ברוך הוא להיות בגלוי למטה.

אם כן, לאותיות מצד עצמן אין משמעות. ורק על ידי צירוף האותיות הן מקבלות משמעות. ופירושו של דבר שלאותיות מצד עצמן אין יחוס לאדם, ולכן האותיות מבטאות את האדם כלפי חוץ, ועל ידן הקדוש ברוך הוא בא "להיות בגלוי למטה".

על אותיות אצל ה', אין אלואותיות שמדברות על מציאות ממשית, אלא אותיות שהן המציאות הממשית^א.

ה' 'מציאותו מעצמו', והוא בורא ולא נברא, וכמו שהוא ממציא את מציאותו^ב כביכול, כך הוא ממציא ובורא את כל הנבראים. לעומת זאת מציאות האדם איננה מעצמו, אלא הוא נברא, ואין בו אלא את מה שיש בו, ולכן אין לו יכולת לברוא משהו שעדיין לא קיים, יש מאין. ממילא ההמשכות מהנפש של האדם לא יכולות לברוא מציאות ממשית, ולעומת זאת אצל ה' ההמשכות שה' ממשיך את עצמו בוראות מציאות ממשית, ועלינו להשיב אל לבנו, שכל המציאות הממשית שאנחנו רואים היא המשכות שה' ממשיך את עצמו. לכן אדמו"ר הזקן אומר שהאותיות של דבר ה' שמהוות את המציאות הן "אותיות קדושות", כלומר אותיות שנמשכות מה' ש'מציאותו מעצמו' (וכפי שכתוב בזהר חלק ג צד, ב "קדש - מילה בגרמיה", כלומר 'קדש' הוא מציאות שהקים שלה לא תלוי במציאות חיצונית, אלא הוא נמשך מה', ש'מציאותו מעצמו'), וממילא הן בוראות מציאות ממשית.

♦ הדיבור האנושי כהמשכה והד לדיבור האלוקי

ממשיך אדמו"ר הזקן לדבר על משמעות אותיות הדיבור אצל ה' ואומר:

והנה הן כ"ב מיני המשכות חיות וכחות שונים זה מזה, שבהן נבראו כל העולמות עליונים ותחתונים וכל הברואים שבתוכם, שכך עלה ברצונו וחכמתו יתברך לברוא העולם בכ"ב מיני המשכות שונות דוקא לא פחות ולא יותר, והן הן כ"ב אותיות הקבועות בפה ולשון, כדתנן בספר יצירה [ותמונתן בכתב היא מורה על ציור ההמשכה כמו שיתבאר לקמן], שגם אותיות הדיבור והמחשבה שבנפש האדם הן המשכות מהשכל והמדות שבנפש ממהותן ועצמותן כמו שכתוב במקום אחר.

א. כאשר אנחנו אומרים 'אותיות', פירוש המילה 'אות' הוא 'סימן': שני אנשים (או יותר) סכמו ביניהם שסימן מסוים ירמו על דבר מסוים שהוסכם מראש. זה יכול להיות ציור שמציין מילה מסוימת, וזה יכול להיות אות שמציינת הברה. אבל כפי שנראה בהמשך, אדמו"ר הזקן אומר שפירוש המילה 'אות' הוא מלשון 'אתא' - בא, כיוון שאצל ה' האותיות לא מהוות סימן מוסכם מראש, אלא מביאות וממשיכות את ה' לידי גילוי.

אמנם הפירוש של אדמו"ר הזקן לא בא להוציא את המילה 'אות' מפשוטה. גם לפי אדמו"ר הזקן פירוש המילה 'אות' הוא סימן, אלא שהוא לא סימן שבא להזכיר סיכום מוקדם, אלא סימן שבא להזכיר ולעורר ולהביא לידי גילוי משהו שעלום בנפש. (כמו ה'סימנים' שבליל ראש השנה לדוגמה, שאינם מהווים סימן מוסכם למציאות קיימת, אלא סימן למשהו שרוצים לעורר ולהמשיך).

בדרך כלל כאשר אנחנו מדברים על 'אותיות', אנחנו מתכוונים לפירוש הראשון של המילה סימן, ולכן קשה לנו להבין מה הכוונה שהעולם נברא בדיבור, שכן בבריאת העולם אין מציאות קיימת, וממילא אין סימנים שמציינים משהו שמוסכם מראש. אבל כאשר אדמו"ר הזקן מדבר על האותיות של עשרה מאמרות, הוא מתכוון שהאותיות של ה' מבטאות את מה שה' ממשיך ומגלה את עצמו בעולם, ואינן אותיות שיש להן משמעות מוסכמת שקיימת מראש.

ד. ראה בספר מעין החכמה (מיוחס למשה רבינו) "ודע כי הקב"ה המצוי הראשון, ולא נקרא מצוי רק מי שהמציא את עצמו". ונתבאר בשיעור ליל פורים תשפ"ה.

ה' ברא את העולם בעשרים ושנים מיני כחות והמשכות, שעל ידם ה' ממשיך את עצמו להתגלות. כשהוא ברא את האדם, הוא ברא אותו בדומה לו, וגם האדם יכול להמשיך את עצמו על ידי עשרים ושנים אותיות הקבועות בפה ובלשון^ה. כלומר, ה' ברא את האדם כך שהאדם יוכל להמשיך את עצמו בדיבור, בדומה לכך שה' ממשיך את עצמו בדיבור.

עד כאן אדמו"ר הזקן דיבר על הדיבור של האדם כמשל לדיבור של ה': כשם שהדיבור אצל האדם הוא המשכות מהנפש, כך הדיבור אצל ה' הוא המשכות שבהן ה' ממשיך את עצמו. כאן אדמו"ר הזקן אומר שהסיבה שהדיבור של האדם הוא משל לדיבור של ה', היא שהדיבור של האדם הוא תוצאה של הדיבור של ה'. ה' ברא את האדם בדומה לו, "בצלמו", ולכן קבע בו עשרים ושנים אותיות בפה ובלשון, על מנת שהאדם יוכל להמשיך ולגלות את עצמו כשם שה' ממשיך ומגלה את עצמו, ובכך להיות חלק מההמשכה שבה ה' ממשיך את עצמו.

להיות מחובר לתורה קודם שנחתמה

בגמרא במסכת שבת (קד, א) מובאת דרשה על סדר אותיות הא' ב'. הגמרא שם מתחילה כך:

אמרי ליה רבנן לר' יהושע בן לוי: אתו דרדקי האידינא לבי מדרשא ואמרו מילי דאפילו בימי יהושע בן נון לא איתמר כוותיהו.

לא במקרה אמרו זאת דווקא לרבי יהושע בן לוי; כנראה שהבינו שזה שייך אליו. באופן כללי, רוב המימרות על מעמד הר סיני שייכות לר' יהושע בן לוי (ראה בעיקר במסכת שבת פח-פט, קידושין ל, א. וכן במשנה במסכת אבות ו, ב). לר' יהושע בן לוי היה חשוב לדבר הרבה על כך שהקב"ה נמצא בתוך התורה^ה.

אמרו לו שהגיעו "דרדקי" (דהיינו תינוקות) לבית המדרש. מי הם אותם "דרדקי"? תוס' מביאים מהירושלמי וממדרש רבה שאותם דרדקי היו ר' יהושע ור' אליעזר. תוס' שם מתקשים כיצד יתכן שהם היו דרדקי באותו זמן, אך אפשר לומר שקראו

ה. אף על פי שיש הרבה שפות והרבה מילים בעולם, השפות השונות נוצרות מצירופים שונים של הברות, ובסופו של דבר כל המילים שבעולם נוצרות מעשרים ושתיים הברות, כלומר עשרים ושתיים אותיות שקבועות בפה ובלשון של כל האנשים שבעולם.

וכפי שכתוב באגרת הקודש (סימן יט):

ואותיות הדבור נחקקות בהבל וקול המתחלק לכ"ב חלקים שונים זה מזה בצורתן, שהיא הברת ומבטא הכ"ב אותיות בכל לשון. כי אין הפרש בין לשון הקדש ובין שאר לשונות במהות הברת האותיות כי אם בצירופן.
ו. בנוגע לכמה מהמימרות בעניין זה ראה במה שנכתב בחוברת "חמדה גנוזה".

להם "דרדקי" משום שהם שייכים לזמן שקודם מתן תורה^ז. לאחר מתן תורה נעשינו "בוגרים", והכל כבר חתום וסגור, אך הם מדברים על התורה במקום כזה שבו היא עדיין אינה עסק חתום".

אותם "דרדקי" אמרו דברים שלא נאמרו כמותם "אפילו בימי יהושע בן נון". אם לא נאמרו כמותם אפילו בזמן יהושע בן נון, זאת אומרת שנאמרו כמותם בזמן משה רבינו, בזמן שהתורה עדיין בשלבי כתיבה, עוד לפני שנחתמה לגמרי^י.

♦ ליחס משמעות לכל אות

כפי שרואים מיד בהמשך הגמרא, הם דרשו את אותיות הא' ב'. לכאורה כשאנחנו כותבים כל אות בפני עצמה לפני שהיא מצטרפת למילה, אין לה פשר ואין לה משמעות. אבל הדרדקי יכולים לדבר על האות ולהסביר את המשמעות שלה עוד לפני שיש משמעות, כלומר לפני שהנמצטרפות למילים.

הדרשה שלהם קשורה לסדר של האותיות. עצם זה שאומרים שיש סדר לאותיות כבר אומר שיש לכל אות משמעות וערך בפני עצמה, שהרי אלמלא כן אין כל משמעות לסדר ביניהן. אם יש סדר לאותיות, למרות שהן עדיין אינן מצטרפות למשמעות, רואים שיש בהן משהו^י.

לתת לאות אחת משמעות פירושו בעצם להפוך אותה למילה שלימה. לכן כפי שנראה הם דורשים את האותיות כראשי תיבות, גם כשהם הופכים את האותיות לראשי תיבות, המשמעות של כל מילה קשורה לחיבור בין האות הזאת לבאה אחריה או לקודמת לה.

כפי שנראה, המהלך כאן מתאר כיצד הקב"ה, שהוא נעלם ומופשט לגמרי, מכניס את עצמו שלב אחר שלב אל תוך אותיות התורה כדי להגיד את עצמו ולהתגלות אלינו, וכיצד אותו תהליך ממש משתקף גם בתוכנו כשאנו מבקשים לבטא את

ז. בדומה לאותו תינוק ב'מעשה שבעה בעטלירס' של ר' נחמן, שהוא הזקן ביותר, והוא זוכר הכל וגם זוכר 'לא כלום' "כי הוא למעלה מן הכל וזוכר אפילו מה שהוא קודם מנפש רוח נשמה, שהוא בחינת 'אין'".

ח. כפי שדיברנו כמה פעמים על חילוקי הדעות בש"ס בין ר' אליעזר לבין ר' יהושע. ראה בהרחבה גדולה בהערה יח במאמר ללג בעומר בגליון 89 עמ' 15.

ט. בגמרא (ב"ב טו, א) נחלקו ר' יהודה ור' שמעון מי כתב את הפסוקים האחרונים שבתורה. ר' יהודה אומר שיהושע בן נון כתב אותם, ואילו ר' שמעון אומר שמשה רבינו כתב. יהושע הוא המשך של משה רבינו. ר' יהודה רוצה לומר שגם ההמשך של משה רבינו הוא חלק מהתורה. חוץ מזה שאנחנו התורה שבעל פה, יש לנו גם חלק בתורה שבכתב. אך ר' שמעון אומר שאי אפשר לומר כך: התורה שבכתב צריכה להיות משהו לגמרי אלוף.

משה רבינו נולד בז' אדר, ושלושה חודשים לאחר מכן, בתאריך של חג מתן תורה, הוא נכנס לתוך התיבה, כמו שה' נכנס לתוך התיבות של התורה.

י. בספר תהילים בולט מאוד שיש סדר לאותיות. יש כמה מזמורים בתהילים שמסודרים לפי האותיות.

המשהו העלום והנסתר שנמצא בנפשנו. סדר האותיות כולו, מאל"ף ועד תי"ו, מייצג את התהליך הפנימי שאנו עוברים כשאנו מדברים ומבטאים את האותיות - החל מהרצון הראשוני להבין את הנעלם שבתוכנו, דרך הכנסת הנפש אל תוך כלי הדיבור בענווה ובלי שהחיצוניות תשתלט על העיקר, ועד לכך שבסוף נצליח באמת לדבר את מה שאנו רוצים, להביע את עצמנו באופן חי ונוכח, וליצור דיבור של אמת שיוצא מן הלב ונכנס אל הלב.

א' ב' - להבין את הנעלם

אל"ף ב"ת - אלף בינה.

הדבר הראשון בתהליך הגילוי והדיבור הוא הרצון ללמד בינה. מה הכוונה "אלף בינה"? מצד אחד יש את הקב"ה ("אלופו של עולם" א), שהוא בבחינת "פלא" (שהרי אל"ף היא גם אותיות פלא ב') - הוא מאוד מופשט ונעלם ולא שייכתבו שום השגה; אך בסופו של דבר הוא רוצה לצמצם ולגלות את עצמו אלינו כדי שנוכל להבין ולהשיג אותו. זהו העניין של "אלף בינה".

משמעות זו קיימת גם בתוך הנפש, ביחס שבינינו לבין עצמנו (שכן ה' ברא את נפש האדם ושכלו כדוגמתו). עצם הנפש מצד עצמה היא מופשטת לגמרי ואינה בת תפיסה כלל, שכן כשהיא לעצמה אין בה שום הגדרה או פרט מסוים שאפשר לומר עליה. כשאנו רוצים להבין היטב את עצמנו, הכוונה היא שהנפש המופשטת והנעלמת מבקשת להמשיך את עצמה אל תוך השכל כדי שנלמד ונבין מי אנחנו. "ללמוד" זו האות אל"ף (לשון אילוף ולימוד, כמו כאן בגמרא וכמו בפסוק "אֶלְפֶּךָ חֻכְמָה" (איוב לג, לג)) הרומזת להמשכת העצם הנעלם אל בחינת החכמה (שהיא השכל "בכח" ובבחינת "מה", כלומר עצם היכולת של הנפש להפוך ל"נפש משכלת" עוד לפני שיש בה תוכן מוגדר); ואילו הבריור של "מי אני" - ה'מ' שעומד לשאלה ולהשגה מוגדרת - זוהי כבר ה**בינה**, שבה השכל יוצא מן הכח אל הפועל כדי להבין דבר לאשורו ולעומקו. כשאנו מבינים מי אנחנו, הדבר נקרא "אלף בינה", שכן ענייננו כעת הוא ללמוד ולהכיר את עצמנו.

אם נתבונן בכל סדר האלף-בית, נראה שזהו תהליך שלם המראה כיצד הנפש - ולמעלה מזה, כיצד ה' - מכניסים את עצמם שלב אחר שלב מן ההעלם המוחלט אל

יא. שגם הוא רמזו באות א'. כמובא בפוסקים (ארי"ה סי' סא. בשם הסמ"ק) בנוגע לכוונת "אחד" בקריאת שמע.

יב. הקדמת הראב"ד לספר יצירה. פרדס רמונים שער הנתיבות. ראה מודעות טבעית עמ' קלו.

יג. ראה זוהר ח"א א. ב: "ועל דקיימא לשאלה ואיהו בארז סתים ולא אתגליא - אקרי 'מי', דהא לעילא לית תמן שאלה".

יד. וראה בכל זה בהרחבה במאמר על ספירת החכמה (נדפס במעמקים גליון מס' 40).

תוך המציאות הגלויה של השכל והדיבור. השלב הראשון בתהליך הזה הוא "אלף בינה", שבו העצם הנעלם חפץ ללמד אותנו את עצמו כדי שנבין מי הוא.

ג' ד' – השכל ככלי המקבל מתנה מהנפש

גימ'ל דל"ת – גמול דלים.

מדוע מיד אחרי "אלף בינה" מגיע "גמול דלים"? אם אנו חושבים שהבנו את הקב"ה, או שאנו מנסים להתבונן פנימה ולהבין את עצמנו ונדמה לנו שהבנו – עלינו לעצור ולשאול: האם באמת השכל שלנו מסוגל לתפוס ולהבין את עצם הנפש? לחשוב שהשכל מסוגל להקיף ולהכיל בתוכו את כל הנפש, זהו דבר שאינו מתקבל על הדעת; שהרי התוכן גדול לאין ערוך מן הכלי. השכל אינו עומד מעל הנפש, אלא הוא רק כלי וחלק קטן בתוכה. הנפש היא זו שמקיפה וכוללת אותו, וממילא לא שייך שהכלי החלקי יקיף את כל הנפש עצמה.

כשאנו מתבוננים פנימה, ברור לנו שעצם הנפש אינה דבר מוגדר שניתן להגדיר או לכמת, ואף על פי כן אנו חווים שאנו מסוגלים לתפוס ולהבין משהו מעצמנו. האותיות גימ'ל ודל"ת באות לבאר כיצד הדבר מתאפשר באמת: כפי שביארנו בכמה מקומות^{טו}, תפקידו של השכל ביחס לנפש אינו לשפוט ולהקיף אותה מלמעלה, אלא לשמש ככלי המקבל לתוכו הארות קטנות ונטפים ממה שלמעלה ממנו. הנפש המקיפה מחליטה מרצונה לצמצם את עצמה ולהתחלק כביכול למשכיל ולמושכל, כדי שחלק ממנה יוכל להיתפס בכלי של השכל. העיקר הוא לשים לב לכך שכאשר אנו מבינים את עצמנו, אין זה מפני שהשכל שלנו תפס את הנפש בכוחו, אלא משום שאנו כמו דל המקבל מתנה מן העצם שמעליו.

כשהקב"ה רוצה להתגלות בתוך הבינה שלנו, או כשהאדם מבקש להבין את עצמו, הנפש מעניקה לשכל מתנה בכך שהיא מצמצמת וממשיכה את עצמה לתוכו ומסבירה לו את עצמה. עצם הפעולה שבה היא מאלפת ומלמדת אותנו בינה היא בעצמה נתינת מתנה וחסד לבינה – והתהליך הזה נקרא "גמול דלים".

♦ לעמוד כדל מול השפע האלוכי

גם לאחר הנתינה, הדל נשאר ביסודו דל וזקוק תמיד להמשך הנתינה. כפי שעולה מדברי אדמו"ר הזקן, עיקר מעלת השכל של החכמה (שנקראת "כח מֵה") היא עצם היכולת לתפוס שהנפש גדולה מן השכל וכוללת אותו ולא להפך. גם לאחר שהבנו זאת, לא באמת תפסנו והקפנו את עצם הנפש, אלא כל מה שתפסנו הוא שאיננו

טו. ראה לדוגמא במאמר על מהלך האידרא זוטא בגליון 89.

יכולים לתפוס אותה מצד עצמנו, ושהיכולת שלנו להבין נובעת רק מכך שהיא בחרה להמשיך את עצמה בתוכנו.

באותו אופן ממש, גם כשאנחנו מבינים ומשיגים את הקב"ה, ההבנה שלנו נשארת תמיד בבחינת **דל**. אין זו תפיסה שמקיפה את עצמותו המוחלטת, אלא רק הארה ומתנה שהוא בוחר לצמצם ולהשפיע לתוך כלי ההשגה המוגבלים שלנו. לכן, כשאנו מנסים ללמד את עצמנו ולהבין דבר מה, אנו אומרים לעצמנו: 'מצד עצמי אינני מבין ותופס באמת, אלא שה' רוצה לתת לי'. באמת ה' רוצה לתת לנו ולהאיר בנו, ואנחנו מצד עצמנו רק **דל** המקבל ממנו.

♦ צורת האותיות גימ"ל ודל"ת – תנועת הנותן והמקבל

ממשיכה הגמרא:

מ"ט פשוטה כרעיה דגימ"ל לגבי דל"ת? שכן דרכו של גומל חסדים לרוץ אחר דלים. ומ"ט פשוטה כרעיה דדל"ת לגבי גימ"ל? דלימציה ליה נפשיה. ומ"ט מהדר אפיה דדל"ת מגימ"ל? דליתן ליה בצינעה כי היכי דלא ליבסוף מיניה.

הסברנו ש'גומל דלים' פירושו שהנפש מביעה את עצמה לאדם. זה דומה לאדם שהבין, ומחפש להסביר למי שעדיין לא הבין. כאן הגמרא ממשיכה ואומרת שהרגל של **הגימ"ל** פשוטה לכיוון **הדל"ת**, משום שהגומל מחפש דל כדי לתת גם לו את הסברה (כמו אדם שיש לו בהירות מסוימת והוא מחפש דברים שהוא עדיין לא הבין כדי להסביר גם אותם). ומצד שני, הרגל של **הדל"ת** פשוטה לגבי **הגימ"ל**, משום שהדל באמת רוצה להבין ולקבל מהגומל - הוא באמת רוצה לקבל את השפע, ומאוד חשוב לו לתפוס ולהבין את עצמו ואת ה'.

לאחר מכן מסבירה הגמרא מדוע הדל"ת מחזירה את פניה ולא מופנית כלפי הגימ"ל. הגמרא אומרת שזה על מנת שהנותן יתן לה בצנעה, כדי שהיא לא תתבייש ממנו. לכן אמנם הדל"ת צריכה להמציא את עצמה, אבל היא עושה זאת עם הפנים לכיוון השני כדי שהיא לא תסתכל על הנותן.

יש כאן קושי בגמרא: באופן פשוט הנותן הוא זה שמסתיר את עצמו מהמקבל כדי שהמקבל לא יתבייש (וכלשון הגמרא כאן בעצמה "דליתן ליה בצינעה"), מדוע א"כ בצירוף האותיות המקבל הוא זה שמסתיר את עצמו?

◆ משל האיש והאשה – השתקפות רצון הנותן במקבל

אם מסבירים את העניין בצורה נפשית, הציור כאן, של הנפש שמחפשת להביע את עצמה לאדם, דומה לאיש שמחזר אחר אשה. ראשית, "דרכו של איש לחזור על אשה, ואין דרכה של אשה לחזור על איש" (קידושין ב, ב). אין פירוש הדבר שהאשה פחות רוצה בקשר, אלא שיש הבדל פנימי בין הרצון של האיש לרצון של האשה⁸¹: אצל האיש הרצון גלוי, מהיר ובעל תוקף (כפי שאמרו חז"ל "זה יצרו מבחוץ וזו יצרה מבפנים", כתובות סד, ב), ואילו אצל האשה התשוקה הפנימית היא שירצו בה ויבחרו בה מראש. אמנם יש גם "העלאת מ"ן" מצידה של האשה, שבה היא מביעה נזקקות ופותחת פתח לקשר⁸². אבל גם אז היא ממתינה שהאיש יהיה זה שיעורר את האהבה, ובסופו של דבר האשה נמצאת בעמדה פסיבית והאיש הוא האקטיבי. הנותן הוא זה שיוזם, משפיע ורודף אחרי המקבל, ואילו המקבל רק ממציא ומכין את עצמו, שהרי אם לא יהיה זך ופתוח די הצורך, לא יוכל להיות כלי טוב שראוי לקבל את ההשפעה. אך אף על פי שהמקבל ממציא את עצמו ומביע רצון, אינורוצה לפעול מתוך רצון נפרד ועצמאי (שהרי אם יעשה כן, יהיה עסוק רק בצורך של עצמו), אלא הוא רק מגלה ומשקף בתוכו את הרצון של הנותן⁸³. אצל האשה הצורך בקשר מוטבע בטבעה, ואילו אצל האיש ההתלהבות מתחדשת בכל פעם "יש מאין" מתוך הדעת והבחירה שלו. לכן, כאשר האשה אינה מתמקדת בצורך העצמי שלה, אלא מתפעלת מן ההתלהבות של האיש ורואה כיצד המציאות שלה היא זו שמעוררת ומלהיבה אותו, היא נסחפת לתוך החיות שלו, והאש של שניהם מתלכדת להתלהבות בחירת אחת. כפי שהמים משקפים את הפנים המביטות בהם, כך האהבה וההתלהבות של המשפיע מציפות את המקבל, והוא פשוט מתמלא בהן ומואר מהן. משום כך אינורוצים שהמקבל יתבייש בהזדקקות שלו ויצטרך לומר שהוא זה שרוצה לקבל, או שירגיש שהנותן רק נענה לו ו"עושה לו טובה"⁸⁴. האשה רוצה שהרצון שלה ייבלע בתוך הרצון של בעלה, ולהרגיש שהוא רוצה בה וזקוק לה עוד יותר ממה שהיא זקוקה לו.

◆ הנפש והדיבור – שלוש התנועות של הביטוי

כפי שהדבר בקשר בין איש לאשה, כך הוא גם בתוך עצמנו כאשר אנחנו רוצים לבטא את עצמנו: אמרנו שהשלב הראשון הוא "אלף בינה" - הרצון להכיר את עצמנו,

81. ראה בכל זה במאמר על מצוות עונה. ניתן לקבלו במייל של המערכת.

82. בין אם בפנייה סמויה וכללית שקיימת בעצם הנישואין, ובין אם ברמז גלוי יותר של התקשטות והשתדלות לפני בעלה (ראה נדרים כ, ב).

83. ראה על כך בהקשר לאהבת ה' במאמר "מהיכן משיגים אהבת ה'" בגליון 82.

84. לכן, כשאנחנו מבקשים מה', אנחנו אומרים "עשה למענך", "עשה למען שמך" וכו': אנחנו רוצים שתעשה כי אתה רוצה ולא רק כי אנחנו רוצים. וכפי שאנחנו מבקשים גם "יהי רצון מלפניך".

ללמד את עצמנו ולהבין מה מתרחש בתוכנו. מתוך ההכרה הפנימית הזו מתעורר בנו הרצון להביא את עצמנו לידי ביטוי, כך שהנפש נותנת את עצמה כדי להתגלות ולצאת אל הפועל בדיבור, שזה **"גומל דלים"**. אולם כדי שהדיבור יהיה טוב ואמיתי, הוא חייב לנבוע מכך שהנפש עצמה מעוניינת להתבטא **"דרכו של גומל חסדים לרוץ אחר דלים"**; שכן כאשר אנו מבטאים דברים שהנפש הפנימית שלנו אינה חפצה בהם, הדיבור אינו טוב ומתוקן.

הנשמות של עם ישראל הן שישים ריבוא, כנגד שישים ריבוא אותיות התורה? המשמעות היא שכולנו, בעצם, משולים **לאותיות**. לאות אין חיים משלה; היא דוממת וחסרת משמעות מצד עצמה כל עוד לא נכנסים לתוכה וממלאים אותה בתוכן, ודווקא משום כך היא כאילו רוצה שהמשמעות תיכנס לתוכה ותחיה אותה.

הקשר שבין הנפש לביטוי שלה בנוי משלוש תנועות עדינות המשלימות זו את זו: מצד אחד, צריך שהגומל ירוץ וירדוף אחרי הדל, כלומר שהנפש הפנימית היא זו שתבקש להתגלות בתוך הדיבור, כפי שאמרנו. מצד שני, הדל אינו "בלוק" אטום וחסר תגובה, אלא עליו להמציא את עצמו, להתאים את עצמו ולהיענות בשלמות כדי להיות ביטוי מוצלח ומדויק למה שהנפש מבקשת להביע **"דלימציא ליה נפשיה"**. ומצד שלישי, דווקא לאחר שאנו מצליחים לבטא את עצמנו באופן מוצלח וחי, על הכלי להישאר בעמדה צנועה ולומר: **"אני רק ביטוי, והצורה החיצונית היא לא העיקר"** - **"דליתן ליה בצינעה כי היכי דלא ליכסיף מיניה"**.

♦ דלות הביטוי ומעלת הבושה

כדי להבין את ההבדל בין ביטוי אמיתי לביטוי שאיבד את מקומו, נתבונן במה שקורה כשאנחנו מבקשים לבטא את עצמנו והדבר נעשה חשוב לנו יתר על המידה. במצב כזה, אין זו באמת הנפש הפנימית שרוצה להתבטא, אלא שאנחנו פשוט **לחוצים מאוד** להשמיע את קולנו. כשאנחנו מדברים מתוך לחץ כזה, כלל לא חשוב לנו אם השני באמת מקשיב או לא; אנחנו מרוכזים רק בדרישה שכולם יקשיבו לנו. מרוב שאנחנו רוצים שיקשיבו לנו, כבר איננו שמים לב אם הקשבה אכן מתקיימת - העיקר מבחינתנו הוא שאנחנו מדברים והסביבה שומעת.

כ. ראה זוהר חדש שיה"ש בסופו:

א' אתיישב בדדועא, ברזא ותוקפא וחילא, דאינון תרין סטרין אחרנין דאתתקפו ביה, ואיהו דדועא דימינא. ב' אתכליל בגווה, וכניש ליה לקבליה, כנוקבא דעייל בגווה דכורא. בגין כך אתוון כולהו, חד דכר, וחד נוקבא. א', אתפשט לאתוון אחרנין, ואשתלימו בשלימו, לנטלא תרין דרגין אחרנין אלף, למהוי שלימו דיליה. ורזא דא והחונים עליו מטה פלוני. והחונים עליו, תרי דרגין בחד. עד דסלקין אתוון, לשיטין ריבוא, כחושבן שבטיהון דישראל, דאינון תריסר, וסלקין לשיטין ריבוא. אוף הכי אתוון, כד אתמלו סלקין לשיטין.

התופעה הזו באה לידי ביטוי בעיקר אצל בנות, שהן בבחינת המקבל והדל. כפי שהארכנו במאמר "הדרכת בנות לצניעות" (ניתן לקבלו במייל של המערכת), על פניו נראה שבנות קשובות יותר זו לזו, שהרי הנמטבען אוהבות מאוד קשר ושיחה ומרבות לשתף זו את זו במה שעובר עליהן. אך דווקא משום כך שכיח יותר לראות אצלן שיחות שבהן אינן מקשיבות באמת לזו, אלא כל אחת תפוסה בעיקר ברצון לגרום לכך שכולן יקשיבו. גם כשאחת מהן שותקת, אינהתמיד פנויה באמת להזדהות עם מה שחברתה מספרת, אלא מחכה בדריכות מתי יגיע התור שלה. פעמים רבות אינה מחכה אפילו שחברתה תסיים, אלא נכנסת לתוך דבריה, וכאשר גם זה אינו מועיל, היא מגבירה את קולה כדי לגבור על הקולות שמסביב. כך נוצר לא פעם שיח של צעקות ותחרותיות, שבו כל אחת מנסה להבליט את עצמה ולתפוס את המרכז.

כשמעמיקים בהתנהגות הזו ומתבוננים בשורש שלה אצלנו, מבינים שהיא נובעת מתוך **דלות של הביטוי**. הביטוי מצד עצמו הוא דלות וחיסרון. כשאנחנו נמצאים במקום של דלות, מתעורר בנו חשש עמוק שיתעלמו מאיתנו ונישאר בבדידות אם לא נדרוש את היחס לעצמנו. איננו רוצים שהביטוי שלנו יישאר בגדר אותיות סתמיות וריקות, אלא רוצים שיהיה בו תוכן ממשי, שיבטא משהו עמוק מתוכנו ושמשהו באמת יקשיב לו. כדי שהביטוי יהיה מוצלח ובעל משמעות, אנחנו באמת צריכים לבטא את עצמנו היטב כך שיהיה אפשר להרגיש שהדיבור מבטא אותנו; אלא שמתוך הרצון הזה אנחנו מרגישים לפעמים שאנחנו מוכרחים להשמיע את עצמנו בתוקף ובעוצמה כדי להרגיש שאנחנו קיימים ונוכחים. ברגע שהדחף הזה נעשה לחוץ מדי והדיבור מתפרץ החוצה בכוח, אנחנו מאבדים את העדינות ואת הבושה הבריאה ששייכת למקבל, ומתחילים לבטא את עצמנו **בלי בושה**^{כא}.

יוצא מכך שהבושה העדינה עוזרת לנו להימנע מלהפוך את הביטוי לעיקר בפני עצמו, והיא גורמת לכך שאנחנו רוצים שהביטוי יתקיים רק משום שהשני חפץ בנו ורוצה להקשיב לנו, ורק משום שהגומל רוצה להתבטא בתוך הדל. כאשר הגומל מתבטא בתוך הדל בצורה כזו, הדבר ממשיך ומשלים באמת את השלב הראשון של "אלף בינה" - הרצון שלנו ללמד ולהכיר את עצמנו מבפנים, עד שהדברים נובעים ובאים לידי ביטוי מעצמם.

כא. כפי שהוסבר שם (במאמר על הצניעות), המשמעות של ביטוי חזק ללא בושה היא שאנחנו יוצרים קשר של **אילוץ**: אנחנו מנסים להכריח את הזולת להקשיב לנו בעל כורחו. מבלי שהוא יבחר בכך ומבלי שהוא ינסה או ירצה להיכנס אל תוך הביטוי שלנו. במקום להצניע את עצמנו ולשים את הקשר ואת השיחה במרכז - כך שנוכל לתת אמון שהשני בוחר להקשיב לנו מרצונו הטוב - האילוץ גורם לנו לתפוס את הבמה בכוח, ובתוך תוכנו להישאר בתחושת בדידות של מי שלא באמת רוצים להקשיב לו.

אם נרצה לראות כיצד הדברמתבטא אצלנו בנפש, נתבונן באיש ואשה כאילו הם דבר אחד ומשפחה אחת: האשה היא הביטוי והאיש הוא הנוכח, והיא מבקשת שהוא יהיה נוכח בתוכה ובתוך הדיבור שלה. כשאיש מקשיב לאשתו, הכוונה היא שהוא נוכח באמת בתוך הדיבור שלה - היא מבטאת, והוא נוכח בתוך הביטוי הזה. כדי שיהיה ביניהם קשר טוב כמשפחה, צריך שהאשה תוכל להתבטא בנחת והאיש יהיה נוכח לגמרי בתוך הביטוי שלה^{כב} - וכך הנוכחות הפנימית והביטוי החיצוני מתאחדים למציאות שלמה אחת^{כג}.

הקב"ה אומר את עצמו

ה' זה שמו של הקב"ה.

אם נשים לב, האותיות א' ב' היו כמו חכמה ובינה, שהוכנגד אות י' ואות ה' בשם הוי'. כאשר זה יורד למטה, הדבר נעשה כמו האותיות ו' וה' של שם הוי' - ה"גומל" הוא האות ו' הנותנת, וה"דל" הוא ה' תתאה המקבלת. כלומר כל האותיות הללו - א' ב' ג' ד' - מראות שיש כאן שם של ה', שהוא בעצם רוצה להגיד את עצמו. עכשיו באים לומר לנו שכל המהלך הזה הוא בעצם שם של ה', וזה מה שבאים להגיד לנו באותיות ה"ו.

כאשר אנו פוגשים משהו שנמצא מחוץ לנו, הקריאה בשם מעידה על כך שאותו דבר הותיר בנו רושם עמוק, עד שהחווייה הזו כבר שוכנת בתוכנו בצורה כזו שאנו יכולים לעורר אותה מתוך עצמנו, גם ללא הצורך לפגוש שוב בדבר שנמצא בחוץ. נתינת שם לדבר מסוים אינה רק פעולה חיצונית, אלא היא מבטאת את היכולת שלנו להמשיך את אותו הדבר אל תוך הנפש פנימה, עד שהוא הופך להיות חלק בלתי נפרד מאיתנו^{כד}.

מדוע עניין זה מתבטא דווקא באותיות ה' ו'? רש"י מסביר "ה' ו' - כמו 'אני והו', שמות הם"^{כה}. האות ה' נהגית מהגרון. הגרון הוא המוצא הראשון, השורשי והפנימי

כב. לדוגמא, שיהיה פנוי אליה במלוא תשומת הלב ולא יסתכל בטלפון בזמן שהיא מדברת.

כג. הדבר מתבאר היטב גם ביחס שבין קול ודיבור (ראה זהר ח"א נ, ב; ח"ג רכח, ב; עץ חיים שער ד פ"א): הנפש הפנימית מתבטאת בתוך הדיבור. כאשר הקול הוא הנפש - בחינת הזכר והמשפיע - ואילו הדיבור הוא הכלי - בחינת הנקבא והמקבל. זהו עניינו של ה"קול", שבו אנחנו ממשיכים את עצמנו ואת הנוכחות הפנימית שלנו אל תוך הדיבור.

כד. את התהליך הזה ניתן להבין דרך המושג "רשימו", שבו רמוזות המילים "רש" ו"שם". בתחילה, כשאנו נפגשים במציאות חדשה או באדם אחר, אנו מרגישים שהוא חסר לנו. בבחינת "רש", ומתוך כך עולה בנו הרצון שאותה חוויה תבוא ותשכון בתוך עולמנו הפנימי. בשלב הבא אנו קוראים לדבר בשם. ומשמעות הדבר היא שאנו יכולים לייצר אותו בתוכנו. ולהמשיך את הנוכחות שלו בתוך הנפש שלנו. בדרך זו, השם הופך להיות הכלי שדרכו המציאות שפגשנו הופכת לחלק קבוע מעולמנו.

כה. כלומר רש"י אומר שמצינו שאותיות אלו הן שם ה', במשנה במסכת סוכה (מה, א), שם מבואר שבסוכות כשהיו מקיפים את המזבח היו אומרים "אני והו הושיעה נא". ופירש רש"י שם "משבעים ושנים שמות הן, הנקובים בשלש

ביותר. הוא מייצג את נקודת הראשית הנעלמת, את הרצון הראשוני והפשוט להביע. **ואילו האות ו'** נהגית מהשפתיים. השפתיים הן המוצא האחרון. הן מייצגות את הגילוי המוגמר, המעשי והחיצוני ביותר של הדיבור. כשמחברים את האותיות הללו, מתקבל התהליך השלם שבו הקב"ה רוצה להגיד את עצמו בתוך הבריאה: מהמקור הגרוני הפנימי ביותר (ה') ועד לגילוי השפתי החיצוני ביותר (ו').²¹

להפוך לביטוי חי של הקב"ה

ז"ח ט"ז כ"ל - ואם אתה עושה כן הקב"ה זן אותך, וכן אותך, ומטיב לך, ונותן לך ירושה וקושר לך כתר, לעוה"ב

מה הכוונה במילים **אם אתה עושה כן**? שש האותיות הללו (ז-ל) הן בעצם התוצאה של שש האותיות הראשונות (א-ו).²² כפי שמבאר אדמו"ר הזקן (והוסבר בהקדמה), הקב"ה ברא את העולם בדיבור כדי לגלות ולהמשיך את עצמו, והוא ברא אותנו בצלמו - לא רק בתור מי ששומעים ומכירים בכך שהקב"ה ברא את העולם, אלא גם בתור מדברים, שקבועות בהם עשרים ושתיים אותיות בפה ובלשון כדי שנוכל להמשיך ולבטא את עצמנו כשם שהקב"ה ממשיך ומגלה את עצמו, ובכך להיות חלק מההמשכה שה' ממשיך את עצמו. לכן, אם אנחנו מדברים כמו שצריך - אם אנחנו מדברים כפי שה' מדבר ועוברים את כל התהליך הפנימי של הבעת האותיות - אנחנו נעשים חלק מההמשכה שהקב"ה ממשיך את עצמו, הופכים להיות ביטוי חי ושלם של הקב"ה, ואז הוא באמת נמצא בתוכנו.

מקראות הסמוכין בפרשת ויהי בשלח, ויסע וגו' ויבא בין מחנה ויט משה את ידו, ושלשת בני שבטים ושתיים אותיות ומן שם המפורש. אות ראשונה של פסוק ראשון ואחרונה של אמצעי וראשונה של אחרון. וכן בזה הסדר כולו. **השם הראשון והו'** וי"ו של ויסע, ה"א דכל הלילה (שבסוף הפסוק המתחיל "ויבא"), וי"ו דויט, ושם השלישי ושבע הוא אני - אל"ף דמאחריהם, ונו"ן ראשון דהענין בחשבון של מפרע, וי"ד דרוח קדים". במ"א הארכנו (ראה בהתוועדות שמחת בית השואבה תשפ"ז. שהתקיימה אצל ר' בערל פריד) שענין השם הזה הוא לומר שיש את מציאות ה' שהוא ההתחלה והמקור של הכל (תחילת הפסוק הראשון) אך יש גם אותנו בסוף (סוף הפסוק השני) ובסופו של דבר הכל הוא ה' (תחילת הפסוק האחרון). וכן על זה הדרך בשאר השמות של ע"ב. שם הוסבר שסוד הסוכות מורה כי ההתחלה חייבת להיות ב-ו' הראשונה - הכרת המקור האלוהי המוחלט. מתוך מקור זה מוענקת לנברא עצמאות אמיתית (אות ה' - האומרת שבסופו של דבר יש אותנו). כאשר הנברא, מתוך עצמאותו ודעתו המבוררת, יזום פנייה, תפילה ועבודה המכוונות כלפי מעלה (ה-ו' השנייה), הופך המבנה כולו לשם קדוש! מתוך שהגענו לתודעה המלאה שיש אותנו, והפננו את קיומנו בתפילה אל הבורא, מתברר למפרע שגם עולם המעשה והנברא עצמו נכללים באלוהות.

עיקר החידוש של שם וה"ו הוא שדווקא אותיות המציאות התחתונה של האדם (ו-ה) חוזרות ומתחברות לאות ו' הנוספת בסופן - ובחיבור הזה חזרה למקור. הן נעשות בעצמן שם קדוש!

כו. **תנועה נפשית זו מוכרת מהמציאות היומיומית שלנו.** כשאדם רוצה לבטא קושי או כאב, הוא מוציא מפיו את המילה "הוי" (או "ויהי", שגם הוא לשון צער כדברי חז"ל מגילה י"ב), מה קורה ברגע הזה? כשאנחנו נאנחים ואומרים "הוי", אנחנו באים לבטא את עצמנו בדיקו במקום שבו המילים המפורשות כושלות. אע"פ ש"הוי" כתוב בפסוקים בתנ"ך, אין זו מילה אלא זעקה וביטוי עצמי ללא מילים.

כז. יש לנו כעת שתיים עשרה אותיות בסך הכל (מאל"ף ועד למ"ד). שש האותיות הראשונות ושש האותיות הבאות פועלות בדומה לבאני החושן שעליהן נאמר: "שֵׁשֶׁהּ מִשְׁמָתָם עַל הָאֶבֶן הָאֶחָת וְאֵת שְׁמוֹת הַשָּׁשִׁי הַנּוֹתָרִים עַל הָאֶבֶן הַשְּׁעִית" (שמות כז, י').

המשמעות של "אתה עושה כן" היא שאנו שמים לב לכך שבאופן הזה ה' מבטא את עצמו, וכך הוא עושה שאנחנו נבטא את עצמנו. כאשר אנו תופסים את דבר ה' לא כמצייאות חיצונית, אלא כדיבור חי שבו הקב"ה ממשיך את עצמו אלינו, ההתבוננות הזו הופכת את התורה ל"למשהו חי שזן אותנו, חונן אותנו ומטיב לנו, עד שאנחנו באמת חשים "מה יפה ירושתנו" - האמונה בייחוד ה' שאין אנו נפרדים ממנו כלל. זהו השלב שבו אנחנו נמצאים, כביכול, במקומו של הקב"ה ובעצמנו מהווים חלק מאופן הביטוי של האלוקות בעולם.

כאשר אנחנו הופכים להיות ביטוי של ה', הדבר הראשון שמתחדש הוא שהקב"ה זן אותך. אדמו"ר הזקן מבאר שהתורה היא מזון לנשמות, והיא יורדת מלמעלה כטל שמחיה את הנשמה ונותן לה קיום ומציאות. כשאנו לומדים תורה ומדברים באותיותיה מתוך חיבור פנימי, דבר ה' נקלט בפנימיותנו ומזין אותנו בחיות אלוקית^{לא}.

השלב הבא הוא **וחן אותך**, וזהו שלב פנימי יותר מעצם נתינת המזון. לא רק שיש לנו מזון שמחיה אותנו, אלא שאנחנו קולטים ומרגישים בתוך המזון את החן ואת האהבה של ה' שנותן לנו אותו בחדש חנים. כמו נביא ששומע את דבר ה' ופוגש בתוך

כח. אדמו"ר הזקן כותב (בשער היחוד והאמונה, ס"פ א') ש"עשרה מאמרות שבתורה, שיש בהם כח וחיות לברוא יש מאין ולהחיותו לעולם, דאורייתא וקודשא בריך הוא כולא חד". וכך הוסבר בספר "זה השער" שאדה"צ רוצה לומר כאן שבעשרה מאמרות יש כח לברוא את הנבראים יש מאין. כיוון שהתורה היא אחד עם ה'.

מבואר שם שהסבר של אדמו"ר הזקן למאמר הזהר "אורייתא וקודשא בריך הוא כולא חד", שונה מהסבר הדברים שנראה בקריאה פשוטה. בקריאה ראשונה נראה שכוונת הזהר היא שהתורה היא קדושה מאוד, והיא אחד עם ה', ולעומת זאת כל המציאות אינה קדושה כמו התורה, ואינה אחד עם ה'. אדמו"ר הזקן מסביר כאן משהו קצת הפוך: התורה היא אחד עם ה', וממילא כל המציאות, שהקיום שלה הוא מעשרה מאמרות שבתורה, היא אחד עם ה'. אם כן, אם כל המציאות היא אחד עם ה', כי הקיום שלה הוא מעשרה מאמרות שבתורה - למה הזהר אומר שהתורה היא אחד עם הקדוש ברוך הוא. ולא אומר גם שכל המציאות היא אחד עם הקדוש ברוך הוא?

התשובה לכך היא שאנחנו לא רואים שהקיום של המציאות הוא מעשרה מאמרות. נראה לנו שהמציאות עומדת בפני עצמה, ואינה מתהווה בכל רגע. אבל מצד ההסתכלות של ה', כל המציאות היא חלק מהתורה, והקיום שלה הוא עשרה מאמרות שבתורה, וגם כל המציאות היא אחד עם ה'. התורה היא האופן שבו ה' מבטא את עצמו. ולכן היא אחד איתו. חלק מהאופן שבו ה' מבטא את עצמו על ידי התורה הוא בריאת כל המציאות.

כט. ראה בפרק לג בתניא:

והנה, כשיעמיק בזה הרבה, ישמח לבו ותגל נפשו אף גילת ורנן בכל לב ונפש ומאד באמונה זו, כי רבה היא, כי היא קרבת אלקים ממש... ועל זה תיקנו ליתן שבח והודיה לשמו יתברך בכל בקר, ולומר: "אשרינו מה טוב חלקנו וכו' ומה יפה ירושתנו". כלומר, כמו שהאדם שש ושמח בירושה שנפלה לו הון עתק שלא עמל בו, כן ויותר מכן לאין קץ יש לנו לשמוח על ירושתנו שהנחילנו אבותינו, הוא יחוד ה' האמיתי, אשר אפילו בארץ מתחת אין עוד מלבדו, וזו היא דירתו בתחתונים.

ל. ויש לומר שהדבר רמוז בלשון הגמרא **אם** אתה עושה כן, שהמילה "אם" רומזת על כל התהליך שמא' עד ס', כפי שנראה שהכל הוא תהליך אחד.

לא. כמבואר בס"פ ה' בשער היחוד והאמונה:

מתן שכרם של צדיקים בגן עדן הוא השגת התפשטות החיות ואור הנמשך... והוא מזון נשמות הצדיקים שעסקו בתורה לשמה בעולם הזה... ומרקייע זה נוטף טל למזון הנשמות, דהיינו ידיעת סוד כ"ב אותיות התורה... והתורה היא מזון הנשמות בגן עדן.

האותיות את המדבר עצמו^ל, כך אנחנו כבר לא מתייחסים רק למזון ולשפע מצד עצמם, אלא לנותן המזון שזן אותנו ורוצה בקיומנו^ל.

לאחר מכן הוא מטיב לך, כלומר עושה שיהיה לנו טוב, כפי שנאמר: "כִּי לָקַח טוֹב נִתְּנִי לָכֶם" (משלי ד, ב) - ו"אין טוב אלא תורה" (ברכות ה, א). אדמו"ר הזקן מסביר שטבע הטוב להטיב, ואצל הקב"ה ההטבה אינה נתינה חיצונית למי שנשאר נפרד, אלא התפשטות של החיות האלוקית עצמה בתוכנו. לכן המשמעות שהקב"ה מטיב לנו היא שהוא מוציא אותנו מהשקיעה בתוך המציאות המצומצמת והנפרדת שלנו, והופך את כולנו לכלי שמבטא את האור ואת הטוב האלוקי בעולם.

לאחר מכן הוא מטיב לך, כלומר עושה שיהיה לנו טוב, כפי שנאמר: "כִּי לָקַח טוֹב נִתְּנִי לָכֶם" (משלי ד, ב) - ו"אין טוב אלא תורה" (ברכות ה, א). אדמו"ר הזקן מסביר שטבע הטוב להטיב, ואצל הקב"ה ההטבה אינה נתינה חיצונית למי שנשאר נפרד, אלא התפשטות של החיות האלוקית עצמה בתוכנו. לכן המשמעות שהקב"ה מטיב

לב. ראה שער היחוד והאמונה פרק ב':

"ואתה מחיה את כולם" אל תקרי מחיה אלא מהוה דהיינו יש מאין, ואתה הן בחינת האותיות מאל"ף ועד תי"ו, והה"א היא ה' מוצאות הפה מקור האותיות. ואף שאין לו דמות הגוף, הרי מקרא מלא דבר הכתוב "וידבר ה'", "ויאמר ה'", והיא בחינת התגלות הכ"ב אותיות עליונות לנביאים, ומתלבשות בשכלם והשגתם במראה הנבואה וגם במחשבתם ודיבורם כמו שכתוב "רוח ה' דבר בי ומלתו על לשוני" וכמו שכתב האר"י ז"ל [בשער הנבואה], וכעין זה היא התלבשות האותיות בברואים כדכתיב "בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם". רק שהיא על ידי השתלשלות רבות ועצומות עד שירדות לעשיה גופנית, מה שאין כן השגת הנביאים היא באצילות המתלבשת בעולם הבריאה.

וכך הוסבר שם ביזה השער:

בעולם העשיה אנחנו רואים את המציאות כקיימת בפני עצמה, כלומר אנחנו לא רואים את המציאות כדיבור, וממילא לא פוגשים את המדבר. לעומת זאת בעולם הבריאה הנביא רואה את ההתהוות יש מאין, ולא רואה את המציאות כעומדת מצד עצמה. ממילא הוא לא תופס את הדיבור של ה' כעומד בפני עצמו, אלא פוגש את המדבר, שאומר את הדברים. לכן אדמו"ר הזקן אומר שהנבואה היא בעולם הבריאה, והמציאות כפי שאנו רואים אותה היא בעולם העשיה. לשם ההמחשה. ניתן להתבונן בשני אנשים שמתייחסים לחוק של מלך: הראשון הוא שר של המלך שעומד לפני המלך, והשני הוא נתין. השר יודע על הציווי של המלך כיוון שהוא רואה את המלך, ושומע מהמלך מה הוא רוצה. לעומת זאת הנתין יודע שיש חוק כיוון שהוא שומע את הסביבה מדברת על כך. השרים מעבירים את הציווי של המלך לשלטון המקומי, השלטון המקומי מפרסם את החוקים ודואג לאכיפה שלהם, וזה גורם שכל האנשים ידעו על החוקים וידברו עליהם.

שני האנשים, גם השר וגם הנתין מתייחסים לחוקי המלך כאל מציאות שאי אפשר להתכחש לה. שניהם יודעים שהחוק הוא משהו שכל אחד מוכרח לעשות, ומי שלא עושה מסתכן וכו'. אלא שהשר יודע שציווי של המלך הוא מציאות שאי אפשר להתכחש לה, כי הוא רואה את המלך, והאזרח יודע שהחוק הוא מציאות שאי אפשר להתכחש לה, לא בגלל שהוא רואה את המלך ומודע לנוכחותו, אלא כי כולם מסביבו מדברים על כך שזו המציאות ומתנהגים על פי המציאות הזו.

וראה עוד לקמן בהערה מא. במשל ההורים והילדים.

לג. וראה בשיעורים בשער הכוונות, בכוונת ברכת המזון, בנוגע ל"הזן את העולם" (בברכה הראשונה) לעומת "חיים חן וחסד שחוננתנו" (בברכה השניה).

לנו היא שהוא מוציא אותנו מהשקיעה בתוך המציאות המצומצמת והנפרדת שלנו, והופך את כולנו לכלי שמבטא את האור ואת הטוב האלוקי בעולם.

השלב הבא הוא **ונותן לך ירושה**. הקב"ה לא רק משפיע עלינו טוב, אלא המצב הופך להיות כזה שאנחנו ממש יורשים אותו וכביכול עומדים במקומו^ל. מה ההבדל בין ירושה למתנה? כאשר ניתן חפץ במתנה, הנותן נשאר במקומו ורק החפץ עובר מיד ליד. לעומת זאת בירושה, הבעלים עצמו כביכול זו ומפנה לירוש את מקומו. על ידי התורה והמצוות הקב"ה תולה את קיום העולמות בנו ובבחירה שלנו.

ומתוך כך, השלב האחרון בעולם הזה הוא **וקושר לך כתר**. בשלב הזה מדובר כבר על הרבה יותר מירושה - אנחנו הופכים, כביכול, להיות המוריש בעצמו. אנחנו לא יורשים מתנה מסויימת אלא יורשים את העצם, אנחנו נעשים המלכים, והקב"ה נותן לנו את הכתר^ל. אנחנו כאילו במקום הקב"ה - זוהי ירושה^ל.

♦ "לעולם הבא" - קיום נצחי שלא מתבטל

לבסוף מגיעים **לעולם הבא**. מה המשמעות של העולם הבא בהקשר הזה? חז"ל אומרים (ברכות יז, א) "העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה... אלא צדיקים יושבין ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה". הרמב"ם (בהלכות תשובה ח, ב) מסביר שכל מה שהצדיקים השיגו בעולם הזה, הוא בעצמו הופך להיות הכתר שלהם בעולם הבא: "זה שאמרו 'עטרותיהן בראשיהן' כלומר דעת שידעו שבגללה זכו לחיי העולם הבא, מצויה עמהן, והיא העטרה שלהן, כענין שאמר שלמה 'בעטרה שעטרה לו אמו'... ומהו זהו שאמרו נהנין מזיו שכינה שיודעים ומשיגין מאמתת הקב"ה מה שאינם יודעים והם בגוף האפל השפל^ל".

בעולם הזה הקב"ה מסתיר את עצמו בתוך הבריאה, ולכן המציאות הגשמית נראית לנו כדבר שעומד בפני עצמו. אולם באמת כל הברואים מתהווים בכל רגע מדבר ה', ומצד האמת אין שום דבר שקיים מחוץ לו, והבריאה כולה בטלה במקורה כביטול אור

^ל בכמה מקומות מבואר שהמילה יו"ד היא כמו יהודי. יש רמז יפה של הרב יצחק שיהודי, זה שם הוי' - יי-הו, ואז במקום האות ה' זה נהיה אות ד' ואות י', היו"ד שהיתה בתוך הה' עלתה למעלה. הוא הסביר שיהודי זה אחד שה' משתתף בתוכו, הדי' היא כמו מראה (כמבואר על ספירת המלכות, בכ"מ שהיא "אספקלריא". ראה בחוברת "מבוא השער" סביב עמ' 48), והי-הו מגיעים למראה, ומה שרואים בתוך המראה זה י', ובמילה יהודי היוד הזאת עומדת בפני עצמה למעלה.
^{לה} ראה במאמרים על שמחת תורה בחוברת "קול דודי" ח"ג.
^{לו} ראה במאמרים בחוברת "חמדה גנוזה" על משמעות נתינת התורה לעם ישראל. וראה עוד בגליון מעמקים אמור תשפו במאמר "ממנו תצא תורה", ובחוברת "אשפוך את רוחי" בנוגע לתורה שבעל פה.
^{לז} ראה על כך עוד במאמר על גדר מצוות תלמוד תורה ברמב"ם, וכן בחוברת על המורה נבוכים שעתידיה לראות אור בקרוב א"ה.

השמש בתוך גוף כדור השמש עצמו, ששם אין לאור שם ומציאות נפרדת כללית. לפי זה, כאשר אנחנו מגיעים לעולם הבא, יוצאים מההסתר של הגוף החומרי ופוגשים את **זיו השכינה** ואת האור הגדול של הקב"ה, היינו אמורים לכאורה להתבטל במציאות לגמרי ולהיבלע במקורנו.

אלא שהקב"ה קושר לנו כתר לעולם הבא, והמשמעות היא שאנחנו **לא מתבטלים**. כפי שמבאר אדמו"ר הזקן¹, כדי שנוכל לעמוד מול אור השכינה עצמה, להשיג אותה וליהנות מזיוה מבלי להתבטל במציאות, הקב"ה נתן לנו את התורה והמצוות ככלים וכלבושים לנשמה. ה'דעת' שרכשנו בעולם הזה - ההכרה שלנו את הקב"ה מתוך עמל ובחירה בתוך העולם המוסתר - אינה נמחקת כשאנו מגיעים אל האמת המוחלטת, אלא נשארת איתנו והופכת להיות ה'עטרה' שעל ראשנו. הדעת הזו היא הכלי והלבוש שמעניק לנו קיום נצחי ומאפשר לנו לקלוט את זיו השכינה ולהשיג מאמיתת הקב"ה בתור אישיות קיימת שאינה מתאיינת באור².

לח. מבואר באריכות בשער היחוד והאמונה.

לט. בלקוטי אמרים פרקים נא-נג אדמו"ר הזקן מדבר על השכינה עצמה, ואומר שכל הנבראים נמשכים ממנה כמו האור שנמשך מהשמש להאיר. אבל השכינה עצמה לא מתגלה לנבראים, שכן אם הנשמה תתגלה לנבראים, הם יתבטלו כמו זיו השמש שבתוך השמש. השכינה היא ספירת מלכות דאצילות, וכמו כל המדות דאצילות היא נמשלת לזיו השמש כפי שהוא בתוך השמש. ששם אין לו שם ומציאות בפני עצמו (ראה בתחילת פרק י' בשער היחוד והאמונה). אם השכינה תתגלה לנבראים, יתגלה שכל הברואים גם הם נמשלים לזיו השמש כפי שהוא בתוך השמש (כפי שנבאר באריכות בשער היחוד והאמונה), והם יתבטלו ממציאותם לגמרי. וכפי שכתוב שם (בפרק נא):

...וכולן אינן רק מהתפשטות החיות והאור מהמקור הזה הנקרא שכינה כהתפשטות האור מהשמש, אבל השכינה עצמה... אי אפשר לעולמות לסבול ולקבל אור שכינה שתשכון ותתלבש בתוכם ממש, בלא לבוש המעלים ומסתיר אורה מהם, שלא יתבטלו במציאות לגמרי במקורם, כביטול אור השמש במקורו בגוף השמש, שאין נראה שם אור זה רק עצם גוף השמש בלבד.

כלומר כל עוד השכינה לא מתגלה, כל הברואים נמשלים לזיו השמש שמתפשט מהשמש, אבל אם השכינה תתגלה כל הברואים יתבטלו, כזיו השמש כפי שהוא בתוך השמש.

ממשיך שם אדמו"ר הזקן ומסביר שעל מנת שנוכל לקבל את אור השכינה עצמה, ה' נתן לנו לבוש שנוכל לקבל את אורה, והלבוש הזה הוא תורה ומצוות. וזה לשונו (בפרק נב):

ומהו הלבוש שיוכל להסתירה ולהלבישה ולא יתבטל במציאות באורה הוא רצונו יתברך וחכמתו וכו' המלוּבשים בתורה ומצותיה הנגלית לנו ולבנינו.

אין כאן המקום להסביר איך התורה והמצוות מאפשרים לעולמות לא להתבטל ממציאותם, גם כאשר יש גילוי השכינה. רק בקצרה ובאופן כללי נאמר שהעולם נראה כאילו הוא קיים מצד עצמו, וכן הקיום שלנו תלוי בנו ובבחירה שלנו. אנחנו בוחרים לעבוד ולהרוויח כסף ולאכול וכו', וכך אנחנו מקיימים את עצמנו. לעומת זאת כאשר תתגלה השכינה יתברר שהעולם קיים כי ה' מקיים אותו, ולא מכח עבודתנו, וממילא יתגלה שאין לעולמות קיום מעצמם, והם יתבטלו ממציאותם.

על ידי התורה והמצוות ה' תולה את העולמות בנו ובבחירה שלנו, וכך מצד אחד יש לעולמות קיום מכח הבחירה של הברואים, ויחד עם זה יש גילוי שכינה. שכן התורה והמצוות אינם מסתירים על כך שה' מהווה ומחיה ומקיים את העולם. **מ.** וכפי שכתוב בלקוטי אמרים בפרקים לו-לז:

ולזה נתן הקדוש ברוך הוא לישראל את התורה שנקראת עוז וכח, וכמאמר רבותינו ז"ל שהקדוש ברוך הוא נתן כח בצדיקים לקבל שכרם לעתיד לבא שלא יתבטלו במציאות ממש באור ה' הנגלה לעתיד בלי שום לבוש... ונודע שימות המשיח ויפטר כשיחיו המתים הם תכלית ושלמות בריאות עולם הזה שלכך נברא מתחילת... והנה תכלית

בעומק הדברים, הסיבה לכך שאיננו מתבטלים בעולם הבא היא האופן שבו הקב"ה מסתכל עלינו. כפי שמבואר בשער היחוד והאמונה (פרק יב), בשונה משאר הנבראים שנבראו במאמרות הבריאה באופן כללי בלבד והשתלשלו על ידי חילופים ותמורות להיות כעין חפצים שאינם מודעים למקורם, אנחנו נבראו במאמרות עצמם כפרט מסויים וכאישיות בעלת דעת, כפי שנאמר: "נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כִּדְמוּתֵנוּ" (בראשית א, כו). הבריאה כולה היא דיבור שבו הקב"ה מבטא וממשיך את עצמו, וביטוי שלם מתקיים רק כאשר יש מי ששומע, מבין וקולט את פנימיותו של המדבר. עצם היכולת שלנו להכיר את הקב"ה ולהבין אותו היא חלק משלמות הביטוי של הקב"ה עצמו.

כאשר הקב"ה מסתכל עלינו, הוא אומר שאנחנו בעצמנו מהווים חלק בלתי נפרד מאופן הביטוי של האלוקות בעולם. הצמצום וההסתר של העולם הזה לא נועדו להתבטל ולהימחק בסוף הדרך, אלא הם עצמם חלק מהתפשטות החסד של ה'מא'. לכן, אפילו בעולם הבא - מקום שבו אין גוף גשמי והכל הוא גילוי אלוקות מוחלט, כמו אור שנמצא בתוך השמש עצמה - הקב"ה פורש מעלינו רקיע ונותן לנו מציאות ומקום משלנו²⁵. עדיין יש לנו את הכתר שלנו, את הדעת שקנינו בעמלנו ואת הביטוי

השלמות הזה של ימות המשיח ותחיית המתים, שהוא גילוי אור אין סוף ברוך הוא בעולם הזה הגשמי, תלוי במעשינו ועבודתנו כל זמן משך הגלות.
מא. על מנת להבין קצת למה בעולם הזה המציאות כלל לא נראית כדיבור, אף על פי שבאמת היא דיבור של ה', נמשיל משל:

כאשר הורים אומרים לילד שלהם להתנהג בצורה מסוימת, לא מספיק שהם יסבירו למה נכון להתנהג בצורה כזו, אלא הם צריכים גם להפוך את הדברים שלהם לחפץ. כלומר שיהיה ברור שהילד צריך לשמוע בקולם כיוון שכך הם אמרו, ולא רק בגלל ההסבר שהם הסבירו.

אם ההורים יתאמצו מאוד להסביר לילד למה הם אומרים לעשות משהו מסוים, כלומר יצפו שהילד יעשה את מה שהם אומרים רק בגלל שהוא מבין מעצמו שזה חשוב, ולא בגלל שעליו לעשות כך בין אם הוא מבין ובין אם הוא לא מבין - הם יגרמו לו להיות מתוך תחושה שמותר לעשות הכל, ואין גבולות ואין מחויבויות, וכתוצאה מכך הילד ירגיש שאין מציאות מוצקה שבמסגרתה הוא יכול להתנהל. לכן ההורים 'מסתירים את האור' ולאחר שהם מסבירים מה לעשות ולמה, הם 'הופכים את האור לחפץ', ומבהירים לילד שעליו לעשות כך, פשוט כי כך הוא צריך לעשות.

את כל זה ההורים עושים על מנת שהילד יוכל על ידי זה לגדול ולהיות עצמאי. אם לילד לא תהיה מציאות מוצקה שבה הוא יכול להתנהל, הוא לא ירכוש את היכולת להתנהל בצורה עצמאית, ויהיה לו קשה לבנות בית משלו עם דרך משלו כאשר הוא יגדל. לעומת זאת כאשר ההורים מקנים לילד מציאות מוצקה שבה הוא יכול להתנהל, הוא ילמד להתנהל בצורה עצמאית, ולבנות מציאות משלו.

כלומר כאשר הילד יגדל הוא 'היפוך את החפץ לאור' בחזרה, ויבין שמה שההורים אמרו לו מה לעשות, היה חלק מהדיבור שלהם. כלומר הדרך שבה ההורים שלו גידלו אותו לא היתה מציאות דוממת באמת, שלא מתייחסת אליו ולא מתחשבת בו, אלא ההורים שלו הפכו את הדיבור שלהם לחפץ, על מנת לגדל אותו.

כך בעולם הזה המציאות הממשית נראית לנו כחפץ, כגופים דוממים, ולא נראית לנו כדיבור, אף על פי שבאמת המציאות היא הדיבור של ה'. שה' עושה אותו לחפץ כביכול. אבל לעתיד לבוא יתגלה לנו שכל המציאות הממשית היא באמת הדיבור של ה' (וראה 'זה השער' עמ' 439, הערה 25, על היחס בין משל ההורים למשל שהובא קודם ביחס לנבואה).

מב. ראה שער היחוד והאמונה ס"פ ה':

נמתח רקיע על הנשמות שבגן עדן ורקיע זה נקרא רזא דאורייתא ובו סוד כ"ב אותיות התורה... כי הרקיע הזה הוא סוד הדעת...

הייחודי שלנו. זהו החידוש הגדול: יש לנו **קיום אמיתי**, דווקא במקום שבו לכאורה לכל הנבראים אין קיום כלל. דווקא שם מתגלה שהקיום האישי שלנו אינו מסתיר על הקב"ה אלא מבטא אותו בשלמות, וזה נקרא שהקב"ה קושר לנו כתר **לעולם הבא** - שיש לנו קיום נצחי משלנו בתוך האור האלוהי. ולכן יש כאן חידוש מיוחד שמתבטא באות בפני עצמה - באות ל'.

אם כן, שש האותיות הראשונות (א-ו) מתארות את התהליך מצד ה', כיצד הוא ממשיך ומבטא את עצמו בבריאה ובתורה, ואילו שש האותיות האחרונות (ז-ל) מתארות כיצד אנחנו נעשים שותפים לתהליך והופכים להיות אלו שמבטאים את ה', עד שהביטוי האנושי עצמו הופך להיות אלוהי ונצחי.

♦ כשהנפש נוכחת בתוך המילים - ההשתקפות של התהליך בתוך האדם

כדי להמחיש זאת, נתבונן איך זה נמצא בתוך בן אדם אחד: כפי שראינו בהקדמה מדברי אדמו"ר הזקן, עיקרו של הדיבור אינו הפעולה החיצונית של השמעת קולות, אלא המשכת הנפש החוצה מתוך רצון עמוק לגלות את מה שצפון וסתום בלב. כאשר אנו מדברים בצורה פנימית ומתאמצים לבטא את עצמנו באמת, התנועה הזו של יציאת הנפש אל הדיבור מקבילה לשש האותיות הראשונות. ואז, אם אנו "עושים כן" ומרגישים שהצלחנו לבטא את מה שהיה בלבנו, אנו עוצרים ומתבוננים ביחס שלנו אל הביטוי שיצא מאיתנו, וחשים שאנחנו עצמנו נמצאים בתוך מה שביטאנו.

בשלב הראשון, אנו מסתכלים על הביטוי הזה כדבר שחי מתוכנו ואנחנו **זנים** אותו. תפקידו של המזון הוא לחבר את הנשמה אל הגוף ולהחזיק את החיות בתוכו. באופן דומה, כאשר מצאנו את האותיות והמילים המדויקות, הן מאפשרות לנפש שלנו להתפס ולהתלבש היטב בתוך הביטוי. כך הדיבור אינו נשאר אוסף של מילים יבשות

וראה בספר זה השער שם משל מפורט להסביר כל עניין זה בפרטות יותר.

הספר שיעשה לך סדר בעבודת ה'

500 עמודים על אהבת ה' ויראתו, ועל הדרך הנכונה להתפעלות והתרגשות בעבודת ה'

לרכישה: 058-770-1560 או באתר ישיבת עוד יוסף חי

או הסבר חיצוני שמנותק מאיתנו, אלא הוא ניזון וחי ישירות מתוך נפשנו ומבטא אותנו באופן חי.

לאחר מכן אנו חשים שהביטוי הזה **חן** אותנו. כאשר אנו מבטאים את עצמנו ומזהים עם דברינו, קיימת אפשרות שהדיבור יהפוך עבורנו למציאות נוקשה, כאילו המילים שאמרנו מגבילות אותנו ואנו שוקעים בתוכן. לכן מגיע השלב שבו הביטוי נותן לנו חן - החיבור ההדוק אל המילים אינו גורם לנו לשקוע בתוך הביטוי החיצוני ולהשתעבד לו, אלא המילים משאירות אותנו חופשיים ומחוברים אל הפנימיות. מתוך כך הביטוי גם **מטיב** לנו, כלומר אנו שמים לב לכך שהמילים עצמן הן רק הכלי, והעיקר הוא הנפש הפנימית שמאירה ומתגלה דרכן.

כאשר הביטוי שלנו כל כך שלם ומדויק, הנפש ממש נכנסת ונוכחת בתוך המילים, וזוהי כבר בחינת ה**ירושה** - הביטוי כביכול יורש את הנפש. הרמה השלמה ביותר של ההבעה היא ההחלטה של האדם שההבעה הזו תייצג אותו, והוא נכנס אליה לגמרי, והאישיות שלו מזוהה לגמרי עם מה שהוא אמר. אם אנו "עושים כן" והביטוי שלנו אכן אמיתי ומדויק, הדיבור אינו מציאות נפרדת מהנפש, אלא הוא יורש את הנפש במלואה ומייצג אותה בשלמות. ובסופו של תהליך, כאשר כל רבדי הנפש נמצאים וחקוקים יחד בתוך ההבעה, הביטוי הזה הופך להיות **כתר לעולם הבא** - עטרה נצחית שמגלה את עצמיות הנפש.

מאמר מוסגר על האות 'ל' לעומת א'

כדי להבין לעומק את עניין ה'ירושה' ואת הקשר שלה לתחילת תהליך הדיבור, נתבונן באות יו"ד. מצד אופן הכתיבה שלה, האות יו"ד היא השורשית ביותר; אם היינו הולכים לפי סדר הכתיבה הפשוט, היינו מתחילים באות יו"ד שכתובתה היא ציור של נקודה בלבד, ולאחר מכן עוברים לאות וי"ו, שהרי כתיבתה מורכבת מנקודה וקו, ולאחר מכן לאות ה', שהיא כבר שטח: הקו העליון מסמל את המימד של ימין ושמאל, והקו הימני מסמל את המימד של מעלה ומטה, והקו האמצעי מסמל את מימד העומק (ראה בגליון 103 במדור 'מעמיקים בקבלה' הערה ה', מדוע ה-ה' מתאימה כאן יותר מאשר ס'). ואכן שם הוי' באמת מתחיל מהאות 'ל' והוא מורכב מאותיות אלו.

אם האות 'ל' היא השורשית ביותר, האות א' היא המורכבת ביותר. אם כך, נשאלת השאלה - מדוע האות אל"ף מופיעה בתחילת האותיות ולא האות יו"ד?

עפ"י האמור כאן ניתן להבין זאת: האות 'ל' מורה על ירושה. אע"פ שהיא מייצגת נקודה חסרת מימדים שאינה נתפסת, את העניין הזה גופא אנחנו יורשים - שאנחנו

תופסים את הנקודה שאיננו תופסים. וברגע שאנחנו יורשים, אנחנו רואים את עצמנו כבעלי הבית.

אך האות אל"ף מציגה משהו רחב ומורכב יותר. כתוב (ראה שו"ע הרב או"ח לו, ב) שהאות א' מורכבת מ' למעלה, ו' באלכסון באמצע, ו-י' למטה, מה שמלמד שהכל מתחיל מלמעלה, מתחיל ממשהו נעלם לגמרי שממציא משהו, והמשהו שהוא ממציא גם הוא נעלם.

נוכל להבין זאת אם נתבונן בחוויה של תינוק שרוצה לבטא את עצמו. כשרואים תינוק מנסה להביע משהו, ניכר שהוא מתאמץ מאוד כדי להצליח לבטא את עצמו החוצה. האות הראשונה שתינוק מבטא באופן פשוט היא האות אל"ף, שכן היא הקלה ביותר לביטוי. גם התנועה שהוא עושה לאות הזאת היא תנועת הפתח, שהצליל שלה הוא תמיד צליל של האות א' (ראה רש"י כתובות סט, ב בד"ה "ינחם כתיב", ובליקוטי תורה בהר מא, ב).

המעבר מהשלב שבו הוא רק בוכה או משמיע סתם קולות אל השלב שבו הוא משמיע את האות א' מורכב מאוד, משום שהוא נמצא במקום כזה שיש לו משהו נעלם בתוכו והוא רוצה לתת לו ביטוי, והוא רוצה שהביטוי ישאר קשור לזה שיש לו משהו נעלם: שהוא באמת מצליח לבטא אותו, ובכל זאת הוא באמת נשאר נעלם. אם כן, עצם הביטוי קשור לאות א", ולאחר מכן ההגעה אל האות יו"ד היא כבר פעולה פשוטה יותר.

וכשמגיעים לאות יו"ד כבר נסגר מעגל ואפשר לחזור להתחלה. הקשר בין האות יו"ד לבין האות א' הוא קודם כל מבחינת המספר, כמו הקשר שיש בין 10 לבין 1. מעבר לכך, כתוב (בשו"ע הרב שם) שלפעמים צריך לכתוב את האות א' באופן שבו יש י' למעלה, ו' באלכסון באמצע (כפי שאמרנו קודם), ולמטה, במקום י', כותבים ד' (שזה כבר קשור לדל שראינו קודם), מה שבעצם יוצר את המילה "יוד". כך, כאשר מגיעים לאות י' בצורה מתוקנת, ניתן להסתכל עליה כמרכיבה את האות א' (יו"ד), וכך לחזור להתחלה^{מז}.

מג. וכן מבחינה מספרית, הבעש"ט מלמד שכל האותיות מורכבות מהאות א'. ראה כתר שם טוב (קה"ת) אות צו-ב (מועתק מתולדות יעקב יוסף רצא. וראה על כך עוד בשיעור באוצרות חיים על תחילת שער העקודים):

ושמעתי ממורי כי א' הוא סוד אלופו של עולם סמיר וגניז בגוי, ואות ב' הוא ב' אלפין, וכן ג' ג' אלפין, עד אות ת' ד' מאות אלפין. א"כ שורש אותיות התורה שקרוב יותר אל החיות הרוחני אור אין סוף, הוא אות א', ואח"כ יורד והולך ומתלבש זה בזה, ונתרחק מן החיות, עד אות ת' שהוא מלכות שבמלכות, ששם מתלבש בתוך מחשבות רעות וזרות.

מד. גם על הכתיבה הפשוטה של האות א' (י ו י) אפשר להסתכל כגלגל חוזר. שה-ו' באמצע היא כמו ציר שהיודין מסתובבים סביבו.

מעמיקים בחיזור ילדים

התמודדות עם מריבות (ג')

מכתונת הפסים ועד "ילד שעשועים" – שלוש סיבות למריבה בין האחים

בפרקים הקודמים למדנו על המניעים שגורמים לנו להגיב למריבה בין הילדים: הרצון בשקט, הרצון לשמור על החלום שלנו על כיצד המשפחה אמורה להיראות, והרצון לחנך את הילד שאסור לריב. ראינו שגם כשאנו רוצים לחנך, עלינו לטפל בשורש המריבה ולא רק בתוצאה. מדברי הזוהר, "משפט רחמי", למדנו שעצם ההתייחסות הרצינית למציאות היא רחמים. לכן, כשאני נכנס למריבה, עלי לזכור שבשביל הילד זה עולם שלם, ולהתייחס ברצינות גם לטענות שנראות קטנוניות. כך הילד רואה שיש רחמים בעולם.

בפרק השני עסקנו בשתי דרכים להתייחס למריבה: משפט ופשרה. המשפט הוא דרכו של משה רבינו, שאמר "קוב הדין את ההר", והפשרה היא דרכו של אהרן הכהן, "אוהב שלום ורודף שלום". ראינו שפשרה בלי דין מולידה מרידות, ולכן צריך קודם דין ואחר כך פשרה. בתוך הבית, האבא מביא יותר את המשפט והאמא מביאה יותר את השלום. עוד למדנו שההורים רוצים להפוך את הילד עצמו לשופט, שיתבונן במריבה מבחוץ. לפעמים גם טוב שלא להתערב כלל, מתוך אמון שהילדים יסתדרו בעצמם.

בפרק הנוכחי והאחרון נעסוק בשלוש סיבות למריבות, ובאופן שבו אנו רוצים שנתייחס אליהן – אנחנו והילדים.

♦ כתונת הפסים

הסיבה הראשונה היא קנאה: ילד מרגיש שיש חוסר שוויון, ורוצה שיהיה לו מה שיש לאחיו.

אסור להעדיף ילד אחד על פני אחיו. חז"ל אומרים (שבת י, ב) שבגלל שיעקב אבינו העדיף את יוסף על אחיו ונתן לו כתונת פסים - ירדו אבותינו למצרים. מכאן לומדים חז"ל שהעדפת ילד אחד על אחיו עלולה ליצור בעיה גדולה מאוד, ועלינו כהורים להיזהר מאוד שהילדים לא ירגישו שאנו נוטים לצד אחד.

כך זה גם בזמן מריבה: התורה מזהירה את הדיינים שלא להעדיף את הדל או את העשיר (ויקרא יט, טו). המשפט צריך להיות אמיתי, ושני בעלי הדין צריכים להיות שווים בפני הדיין. אם כן, כשאני השופט של הילדים בזמן המריבה, אסור לי להעדיף אחד על השני.

מצד שני, ברור שאי אפשר לתת לכולם באופן שווה, שהרי כל ילד צריך משהו אחר. כך באופן כללי, וכך גם בתגובה למריבה. הרי לא כל הילדים מגיבים לעונש ולגערה באותה צורה, בפרט כשמדובר בגילאים שונים: להעניש ילד קטן כמו שמענישים ילד גדול - לא שייך כלל.

ובכל זאת, אני צריך לתת תחושה שלכל ילד אני נותן את המגיע לו לפי עניינו ולפי צרכיו החינוכיים. אין זה משום שאני מעדיף אחד על האחר, אלא משום שצורכי האחד אינם דומים לצורכי האחר.

כך גם במריבה: לפעמים אני מעניש מישהו, ויכול להיות שאני מעניש אחד יותר מהשני, אבל ביחס הפנימי שלי אני צריך לתת תחושה שאת כולם אני אוהב מאוד ורוצה שלכולם יהיה טוב. בטובתו של מי שאני מעניש אני רוצה בדיוק כמו בטובתו של מי שאיני מעניש. ואת זה עלי להרגיש קודם כל בתוכי - שאני נותן לכל אחד באופן שווה ממש, ואסור לי להעדיף.

מריבה שנובעת מקנאה ומחוסר שוויון צריכה לעורר אצלנו בצורה חזקה את העיקרון הראשון שדיברנו עליו: אנחנו לא רוצים שתהיה תחושה שאין לנו יחס אמיתי וכן לילדים. עלינו להרגיש שמשפט הוא רחמים, שכל היחס שלנו לילדים נובע מרחמים, ושנאנחנו רוצים בטובתם.

♦ לילד השביעי יש שמונה הורים

יש מריבה שנובעת מסיבה אחרת. דיברנו על כך שלפעמים אני רוצה שהילד יהיה שופט; כעת נראה בעיה נוספת הגורמת למריבה. יש אחים גדולים ויש אחים קטנים, והרבה פעמים האחים הגדולים מחנכים את הקטנים. לילד השביעי יש שמונה הורים: אבא ואמא, ועוד שישה ילדים שגדולים ממנו - הם הגיעו לעולם קצת לפניו, וכבר יש להם מה להגיד לו. זה מרגיז מאוד את הילד השביעי; הוא מקבל פי שמונה הערות ממה שהוא אמור לקבל.

צריך להיזהר מאוד שלא לתת לילדים לחנך את אחיהם הקטנים. אפשר שיתנו דוגמה טובה, ובמידה מסוימת ניתן שיעירו כאשר הדבר באמת נצרך. אבל באופן כללי, הילדים צריכים לדעת שמי שמחנכים את הילדים הקטנים הם האבא והאמא, ולא הם.

מדוע? ראשית, השיפוט של הילד עדיין בוסרי מאוד; אין לו מספיק הבנה. הפער בינו לבין אחיו הקטן אינו גדול מספיק כדי שידע איך לחנך אותו. ממילא, פעמים רבות הוא יחנך אותו לפי תפיסה בוסרית.

שנית, ילד מקבל את החינוך מהוריו משום שהוא מרגיש כמה הם אוהבים אותו, ולכן יש בעיניו הצדקה לכך שההורים יחנכו אותו ויעירו לו. האחים, לעומת זאת, אינם תמיד דואגים לאח הקטן ואוהבים אותו כל כך; הם אינם מאכילים ומשקים אותו, דואגים לו ומפרנסים אותו כמו ההורים. לכן, כשהילד הקטן שומע הערה מאחיו הגדול, הרבה פעמים זה מציק לו, כי הוא מרגיש שאחיו אינו אוהב אותו מספיק כדי להעיר לו הערות כאלה. לעומת זאת, ילד קטן שמקבל הערה מהוריו מרגיש שזו באמת הערה נכונה.

ניתן דוגמה חריפה, שאפילו אני הופתעתי ממנה. פעם הושבתי את הילד שלי על כיסא המשפט (כמו שדיברנו קודם) ושאלתי אותו: "תגיד, אם אתה היית אבא, והילד שלך היה עושה את מה שעשית - מה היית עושה?". הוא חשב, ואמר לי שהוא היה נותן עונש כבד - גדול בהרבה ממה שהייתי מעלה בדעתי לתת לו.

לכאורה, הילד היה צריך לעשות חשבון ולהציע עונש קטן, כדי שאביו יתן לו עונש קטן; והנה הוא אמר את האמת - עונש גדול יותר. מדוע? כי הילד מרגיש שאביו אוהב אותו מאוד, ואילו הוא עצמו, שעדיין אינו מבין מהם ילדים, אינו אוהב את אחיו כפי שהוריו אוהבים אותו. לכן נראה לו שהיה מעניש יותר מהוריו - וזה סימן טוב מאוד.

פירוש הדבר שכששופטים אותו, מחנכים אותו, מעירים לו, ואפילו מענישים אותו ממש - הוא מרגיש שהכל נובע מאכפתיות ומדאגה אמיתית. לכן, כשאני מושיב אותו על כיסא המשפט, אני רוצה לעורר בו רחמים: שיהיה כמוני עכשיו - רחמן.

♦ להוציא את ההורים מהמקפיא

כשילדים רבים יש אקשן; זה נחמד, וזה הופך את הבית למעניין ולא משעמם. יש יותר מדי שקט בבית: ההורים כבר זקנים, רוצים שקט ומנוחה; בין 14:00 ל-16:00 צריך להיות שקט, והכל צריך להתנהל על מי מנוחות. הילדים, שעוד צעירים, אוהבים קצת רעש.

לכן הם צריכים כל הזמן לשעשע את ההורים ולגרום להם להתייחס אליהם. ואם ההורים אדישים, הילדים מרגישים ש'אולי אם נריב חזק יותר, סוף סוף נוציא אותם מהקיפאון'. ההורים נראים כמו שניים שנמצאים בתוך מקפיא. הם עסוקים מאוד בהמון דברים אחרים, חשובים יותר מאיתנו; בואו נהיה חשובים יותר מהדברים החשובים שלהם - אולי נריב קצת.

אבל הילדים אינם מחפשים תשומת לב רק מההורים, אלא תשומת לב אחד מהשני. לפעמים אנשים חושבים שבמשפחה שיש בה הרבה ילדים, הילדים אינם מקבלים מספיק תשומת לב. זה לא נכון; הם מקבלים המון תשומת לב, אלא שהם מקבלים אותה גם מההורים וגם מהאחים. כשהמשפחה גדולה, תשומת הלב גדלה, כי יש הרבה יותר לבבות. הילדים אוהבים גם תשומת לב אחד מהשני; הם אוהבים לריב כדי להוציא את השני מהשלווה שלו, וכך יהיה 'שמח'.

♦ מריבה היא כמו חיבוק

תשומת הלב אינה נוגעת רק לרצון בדיבור - שהוא ידבר איתי, שיצחק איתי, שיתייחס אלי - אלא הרבה פעמים מדובר אפילו בצורך במגע פיזי.

מבחינת הילדים, מריבה היא הרבה פעמים כמו חיבוק - הם מתעסקים זה עם זה. כשם שהבחנו קודם בין אבא לאמא, אפשר להבחין גם בין בנים לבנות: מריבות של בנים ומריבות של בנות אינן בדיוק אותו דבר.

מריבות של הבנים אינן צריכות הסבר רב - הן בולטות לעין ונעשות בכח רב. אבל צריך לשים לב שגם בנות יודעות לריב, וגם אצלן המריבה הרבה פעמים מבטאת צורך בתשומת לב: לעצבן קצת, להציק קצת ולהקניט אחת את השנייה, או הבנות את הבנים. לרוב נדמה שהבנים הם שמעוררים את המריבות, אך הדבר אינו כה פשוט.

כמובן, ההתייחסות לבנים וההתייחסות לבנות אינה אותה התייחסות. אבל צריך לשים לב שלשניהם - גם לבנים וגם לבנות - יש יצר לריב. וכדי להתייחס נכון לשורש המריבה שהצגנו כעת - הרצון בתשומת לב - לא מספיק להיות שופט; כעת צריך גם להבין שמעבר ל'משפט' יש כאן צורך במגע, במפגש, נפשי או פיזי.

♦ ילד שעשועים

אני יכול לראות שבאמת מריבה שווה לשעשועים: כשהילדים רבים, ייתכן שבעצם הם גם קצת רבים איתי. כלומר, הם רוצים ממני תשומת לב, ונמאס להם שאני בשקט. הם רוצים שאהיה חלק מהחיות שבחיים שלהם - שלא אשב שקוע בכורסה עם ספר, אלא שאתעסק איתם. אז או שהם רבים איתי ישירות ומנדנדים לי, או שהם רבים עם אחיהם - ובעצם הם רבים איתי.

עכשיו, כשאני בא לשפוט אותם, אני רוצה לא רק שירגישו שאני מרחם עליהם, אלא גם שירגישו שכשהם רבים, אני משתעשע מכך שיש לי ילדים שאני צריך לשאת אותם. ואם אני מרגיש כך - שאני נהנה, שאני הופך להיות חלק מהעניין של הילדים, שהילדים מעוניינים שאתערב במה שקורה איתם (כפי שלמדנו בפעמים הקודמות) ושהם באמת משעשעים אותי - אז אני מתייחס ל'משפט' הזה, ולחינוך ילדי בכלל, באופן אחר לגמרי. זו לא הזדמנות שלי רק לבגר את הילד, אלא גם לראות בתוכי שהילדים הם דבר מעניין ומשעשע - ולשדר לילדים את השעשועים האלה באופן שירגישו אותם.

כך אפשר להפוך את המריבה ממתח בין הילדים לעניין יפה שיש להם זה עם זה. אלא שכדי שזה יקרה, אני צריך להביא לכך שהילדים יריבו איתי. מדוע? כי אני מבוגר, והפער ביני לבינם גדול יותר, ולכן לי קל יותר להפוך את המריבה ואת המתח שיש לי עם הילד למשהו שיש בו שעשוע. אני מתווכח עם הילד על טענותיו ומשתעשע בכך שוב ושוב; נכנס איתו למשא ומתן - "זה יהיה כך או כך" - ומתייחס לזה כביכול ברצינות רבה מדי, עד שזה נהיה מצחיק. אנחנו משחקים ב"אבא, אמא וילדים".

כהורה וכמבוגר קל לי יותר להמחיש לילד שאני אוהב אותו ודואג לו, ושרק על בסיס זה אני מעיר לו; וכך אני הופך את המריבה שלי עם הילד - את תחושתו שבעצם הוא רב איתי, ושהוא רב עם הילד האחר כדי לעורר אותי - לשעשוע.

אחר כך אני מצליח לשדר לילד שגם כשהוא רב עם אחיו - אפילו כשהוא רב איתם על קנאה ותחרות, ואפילו כשהוא רב איתם על דברים צודקים, כך שמלכתחילה

המריבה לא הייתה בשביל תשומת לב - גם אז אפשר להפוך את המריבה לשעשוע. כלומר, הקשר בינינו מתעצם על ידי ההתעסקות שלנו זה בזה, ואפשר לקחת כל מריבה ולהרוויח ממנה.

כך נרגיש שאנחנו בעצם משתעשעים זה עם זה.

שנזכה לקיים מה שכתוב בפסוק: "הֵבֵן יָקִיר לִי אֶפְרַיִם אִם יֶלֶד שְׁעָשָׁעִים" (ירמיה לא, יט). דווקא את **אפרים** - אותיות **פראים** - ילד שמתנהג בפראות, אפשר להפוך לשעשועים.

צוללים למעמקים

שיעורים נוספים ומרתקים מאת הרב זמינים ב"קול הלשון"
חסידות | פרשת שבוע | כתבי האר"י | תורת הנפש | עבודת השם

חייגו והאזינו 073-371-8149

שו"ת ממעמקים

שאלות ותשובות עם הרב

לדמותו של הרב עובדיה יוסף

שאלה: היום (ג' חשוון) ההילולא של הרב עובדיה יוסף. הרב יוכל לספר כמה סיפורים ממנו לטובת הצעירים שלא זכו להכירו?

תשובה: אני זוכר את הרב עובדיה כבר בתור ילד. כאשר הייתי ילד בן כחמש, היה לנו בגן כינוס ילדים לקראת חג השבועות. הביאו הרבה גנים ביחד לבית המדרש של הישיבה לצעירים. ישבנו הרבה מאוד ילדים על הכיסאות. והרב עובדיה, שהיה אז הרב הראשי, הגיע לתת שיחה.

אני אפילו זוכר מה הוא אמר: הוא אמר שתורה, מעשים טובים ומידות טובות הם כמו בגדים נאים, יקרים ויפים, או כמו כלי זכוכית (הוא הביא את שני הדימויים). כלים יקרים כאלו, מצד אחד צריך המון לעבוד כדי שהם יהיו, ומצד שני - ברגע אחד אפשר לאבד אותם.

לכן צריך לייקר מאוד את התורה, המצוות והמידות הטובות, ולעבוד עליהן קשה. ויש לשמור עליהן היטב אחרי שיש לנו אותן. אלו בערך היו הדברים שהוא אמר. הוא אמר את זה בצורה מאוד סיפורית.

הוא היה נואם בחסד, והיה מושך את הקהל בצורה לא רגילה גם בהלכה וגם באגדה. בתור בחור הייתי הולך בכל מוצאי שבת לשיעור שלו, אחרי שהרב צבי יהודה נפטר.

כשהרב צבי יהודה היה בחיים הייתי הולך לשיעור שלו, אבל הוא נפטר כשהייתי בן 15.

מאז הייתי הולך לשיעורים של הרב עובדיה בבית הכנסת יזדים. כל הציבור היה מקשיב. היה משעשע ביותר לשמוע אותו. הייתה לו הנהגה מלכותית מאוד - הוא התנהג ממש כמו מלך. לא במקרה התייחסו אליו כך.

הדיבור שלו מצד אחד היה מאוד תקיף, ומצד שני מאוד נעים. הבהירות שלו גרמה לו להיות מאוד נעים, אך גם לדבר בצורה חותכת ותקיפה. ובאופן כללי הוא היה מאוד סוחף - עם כריזמה מיוחדת.

נקודה משמעותית אצלו הייתה האנושיות שלו. הוא היה גאון גדול ובעל זיכרון עצום, אך הוא היה מאוד אנושי ופשוט. הוא דיבר בשפה עממית ופשוטה, עד כדי כך שלא תמיד הבנתי את המשמעות של המילים שלו...

אל השיעור היו מגיעים מהצד האחד תלמידי חכמים מופלגים, ומהצד השני - בעלי בתים שבקושי ידעו לקרוא. זה היה פער מדהים.

אני זוכר שבאחד השיעורים הרב היה באמצע לדבר על עניין מסוים, ופתאום אחד מהקהל קפץ ושאל אותו: 'מחילה, מה הדין בכך וכך?', בלי שום קשר לדברים שהרב אמר קודם לכן.

מקרה משעשע נוסף שקרה בשיעור היה כשאחד הנוכחים שאל: מה הדין של אחד שהתפלל בראש חודש ושכח "יעלה ויבוא", אך גם כשחזר והתפלל שכח שוב, וכך גם בפעם השלישית? הרב עובדיה ענה לו: 'משוגע - פטור מן התפילה!'

באופן כללי השיעורים האלו היו חוויה... הוא היה לוקח סוגיא מורכבת, ומסביר אותה בצורה הלכתית, ביחד עם הרבה חידושים, באופן בהיר ונהיר יחסית, כך שהמוני אנשים פשוטים יכלו לשבת ולהקשיב. בצורה כזו הוא היה נותן המון שיעורים, וההשפעה שלו הייתה עצומה.

לקחתי פעם את הרב יעקב יוסף לרב 'צחק (גינזבורג). בדרך חזרה, אמר לי הרב יעקב יוסף על הרב 'צחק: 'הופתעתי, איזה ביישן, בקושי מצליח להוציא מילה מהפה. מבחוץ הוא נשמע אדם תקיף ומרעיש עולמות'. והוסיף: 'אבל באמת גם אצלנו זה ככה: כשאני צריך להעביר שיעור - מיד אני פותח את הפה, אבל אבא (הרב עובדיה) בכל שיעור צריך לעבור איזה מחסום של בושה מהקהל'. הוא אמר שכולם מופתעים לשמוע שזו המציאות, אבל כך זה באמת...

ללמוד, להעמיק!

קונטרסים וספרים מאת הרב יצחק שפירא שליט"א

בנושאי עבודת ה', עבודת התפילה, שלום בית והעמקה במאמרי חסידות. באופן נכניס את ה' לתוך החיים שלנו

בהיר. מוסבר. ונוגע בנפש

15 ₪

מבוא השער

ביאור נקודות יסודיות בשער הייחוד והאמונה

60 ₪

נהלך ברגש

אהבה ויראה ועבודת ה', עפ"י קונטרס ההתפעלות

500
עמודים

60 ₪

זה השער

ביאור על שער הייחוד והאמונה - מצוות ייחוד ה' עפ"י האר"י והרמב"ם

500
עמודים

40 ₪

נשיאת הפכים

על קשר בין איש לאשה והשקפה ממבט של תורה על קשרים אחרים

40 ₪

מקדש עמו ישראל

על שלום בית וקדושת חיי הנישואין בסדר עבודה של הכנה הבדלה והמתקה

20 ₪

השמחה במעונו

חמש דרגות של בניית קשר לאור החסידות

15 ₪

המשפחה המחנכת

על חינוך ילדים במבט פנימי

20 ₪

כיבוד הורים

על אופן קיום מצוות כיבוד הורים ומוראם, והשלכתם על נפש האדם

30 ₪

תשובה בשמחה

על קדושת הברית, השלכותיה על הגפוש ועל הדרך הראויה להתמודד עם הנושא

להזמנות התקשרו עכשיו 058-770-1560

או כנסו לחנות האתר בכתובת www.odiosefchai.co.il

סוד האותיות הקדושות

כל מי שנכנס אל בית המדרש של פנימיות התורה, פוגש עיסוק נרחב באותיות לשון הקודש - בצורתן, בסדרן ובצירופיהן. אנו קוראים שבעשרים ושתיים האותיות הללו נבראו העולמות כולם, ושכל אות היא צינור של שפע וחיות אלוקית. ובכל זאת, במפגש הפשוט שלנו עם הדברים, עולה לא פעם תמיהה שקטה: הרי אות בפני עצמה, עוד לפני שהצטרפה למילה בעלת תוכן, נראית לנו כסימן דומם וחסר פשר. מהו הסוד שטמון באותיות עצמן, וכיצד העיסוק בהן אינו נשאר בגדר חכמה רחוקה ומופשטת, אלא נוגע לעומק החיים, לתורה ולתפילה שלנו?

במדור **מעמיקים בקבלה** שבגיליון זה אנו פותחים שער אל סוד אותיות התורה, דרך דברי אדמו"ר הזקן בשער היחוד והאמונה ודרשת האותיות המופלאה במסכת שבת. מתברר שסדר האותיות כולו מתאר את התהליך הפנימי שבו הקב"ה, שהוא נעלם ומופשט לגמרי, מצמצם ומכניס את עצמו שלב אחר שלב אל תוך המציאות כדי להתגלות אלינו - ובדיוק אותו מהלך משתקף גם בתוך נפשנו כשאנו מבקשים להבין ולגלות את מה שצפון בתוכנו.

מה גילו התינוקות בבית המדרש על המשמעות של כל אות לפני שנוצרה ממנה מילה? מה מלמדת אותנו צורת האותיות גימ"ל ודל"ת על עמידתו של האדם כמקבל מול השפע האלוקי? ומדוע סדר האותיות פותח באות אל"ף המורכבת ולא באות יו"ד השורשית? אנו מזמינים אתכם לצלול פנימה, ולגלות מחדש את החיים המאירים מתוך אותיות התורה.